

ELAZIĞ MERKEZ VE ÇEVRESİNDE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ İNANÇ VE UYGULAMALAR

Places of Beliefs Visits in Elazığ and Practices About Them

Doç.Dr. İskender OYMAK

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi

e-posta: ioymak@firat.edu.tr

Özet: Bu çalışmada, İslam öncesi Türk İnanışlarından atalar kültü ve yer su inanışlarının devamı olarak birçok uygulamanın yörede mevcut olduğunu tespit ettik. Yörede kutsal mekânlar için Baba, Dede, veli-evliya, şehit, efendi vb. kavramlar kullanılır. Bu mekânlar bölge insanı tarafından manevi hazzın kaynağı olarak görülür. Ayrıca insanlar maddi ve manevi hastalıklar ve çeşitli dilekleri için son çare olarak bu mekânlara sığınır. Söz konusu mekânlar, toplumun bütün kesimleri tarafından ortak kullanılır. Bilim ve teknolojinin ilerlemesine rağmen bu mekânlara ilginin azalmadığını aksine arttığını söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Elazığ, Ziyaret Yerleri, Türbeler, Amaçlar, İnançlar

Abstract: In this study, as a continuation of the cult of the ancestors of the turkish belief pre-Islam, we determined that there were many applications available in the area. In the area notions such as "father" "grandfather" wali-a hallowed Saint, muslim who has died for Islam. These places are regarded by the people of the area as the spritual pleasure sources. People shelter these places owing to the spritual and material siclenesses and some other wishes as a last remedy. These places are shared commonly by eveybody. In spite of the development in science and technology there is a huge interest in such places.

Key Words: Elazig, Visiting Places, Tombs, Purposes, Beliefs

GİRİŞ

Eski bir yerleşim yeri olan Elazığ birçok medeniyete sahne olmuştur. 1078 yılında Müslüman Türklerin hâkimiyetine giren Elazığ, sırasıyla Çubuk Oğulları, Artuk Oğulları ve 1234’de Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Nihayet 1516’de Osmanlı hâkimiyetine giren Elazığ coğrafi konumu itibarıyla da önem arz etmektedir¹. Elazığ, merkez ilçe ile beraber toplam 11 ilçeden oluşur. Elazığ’ın 2007 itibarıyla toplam nüfusu 541.258 olup bunun 375.715’i merkezde geri kalanı ilçe ve bağlı köylerde yaşamaktadır. İl merkez nüfusu 319.381, merkeze bağlı belde ve köy nüfusları ise 56.334’tir².

Elazığ merkez, bağlı belde ve köylerde mevcut türbe ve mezar gibi ziyaret fenomenlerini ve bunların çevresinde bulunan ağaç, su, taş vb. unsurları sosyal, kültürel ve dini fonksiyonları açısından incelemeye çalışacağız. Öncelikle Türk kültüründe mevcut olan atalar kültü ve yer su inanışlarına bağlı olarak ortaya çıkan inanışlardan kısaca bahsetmekte fayda vardır. Türklerde yaygın kutsallıklar olarak “ıduk” yer-sub’lardan bahsedilirken her dağın, kutlu pınarın, göl ve ırmakların, kutlu ağaç ve kayaların “izi”leri (Ruhları) yani sahipleri bulunduğu ve bunlara kurbanların sunulduğu belirtilir. Çünkü bu mukaddes yer-su ruhları, Gök Türklerin mukadderatını idare ederlerdi³. Anadolu’daki taşlar ile ilgili inanışlar da Orta Asya’daki eski Türk inanışlarına dayanır. Mezarlara dikilen taş veya ağaçtan yapılmış Balbalların yanı sıra eski Türk destanlarında yer alan kutlu kaya veya yağmur taşı olarak nitelendirilen “Yad, Yada” taşları bunun örneklerini oluşturur⁴. Aslında bu tür inanışların İslam öncesi Araplar arasında⁵ ve daha birçok toplumda da var olduğu bir gerçektir.

Diğer yaygın kütlerden biri olan ağaç kültü, insanlık tarihinin hemen her döneminde kendini gösterir. Çünkü ağaç, birçok toplum ve dinde, ilahların ve ruhların barındığı kutsal varlıklar olarak kabul görmüştür⁶. Hatta evren dev bir ağaç şeklinde tasavvur edilmiş ve varlığı simgesel olarak ağacın hayatıyla ifade edilmiştir. Kült olması açısından ağaç, bizzat şekliyle çok ilgi çekicidir. Ağaç, yerin dibine dalan kökleri, göğe doğru dik bir tarzda

¹ Elazığ’ın tarihçesi hakkında bkz: Nurettin Ardıçoğlu, *Harput Tarihi*, Ankara 1997, 6.vd.; Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, (1518-1566), Ankara 1989, 12-27; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 1984, 76.

² http://www.elazig.bel.tr/index.php?module=content&page_id=439. (15.04.2009)

³ Tanyu, Hikmet; *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara 1967, 324-326; Abdulkadir İnan, *Eski Türk Dini*, İstanbul, 1976, 31.

⁴ Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşla İlgili İnanışlar*, Ankara 1987, 38-102; Ünver Günay, Harun Güngör, Şaban Kuzgun vd., *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri 1996, 112-113

⁵ Ali Çelik, *İslam’ın Kabul ve Reddettiği Halk İnanışları, Hicaz Bölgesi*, İstanbul 1995, 78, vd.

⁶ James G. Frazer; *Altın Dal, Dinin ve Folklorun Kökleri*, I, (Nşr: M. H. Doğan), İstanbul 1991, 57-110; Hikmet Tanyu; “Türklerde Ağaçla İlgili İnançlar”, *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı*, 1975, Ankara 1976, 129, vd.

yükselen gövdesi ve gökyüzüne dağılan dal, budak ve yapraklarıyla olduğu kadar, mevsimden mevsime kendini yenilemesi ve daha pek çok özelliğiyle de arkaik toplumların bir takım dini düşüncelere sahip olmasında etkili olmuştur⁷. İnsan, hayatını idame ettirdiği her coğrafyada kutlu mekânlarla, ağaçlar arasında münasebet kurmuştur.

Önemli kültürlerden biri de dağ ve tepe gibi tabiat varlıklarıyla ilgili olandır. Dağlar ve tepeler, tarihin her döneminde yükseklikleri, gökyüzüne yakınlıkları dolayısıyla insanların gözünde ululuk, yücelik ve Tanrının makamları olarak telakki edilmiştir. Halk kültüründe bu mekânlar, genellikle ilahlarla temasa geçilen yerler olarak tasavvur edildiği için, dini merasimler zaman zaman buralarda yapılmıştır. Duaların bu mekânlarda daha iyi işitildiği anlayışı vardır⁸. Bu sebeple tarihte hemen her milletin mukaddes bir dağı veya tepesi olmuştur⁹. Türklerin eski inanışlarında ki taş ve kaya kültürleri Elazığ'ın birçok yerinde canlı bir şekilde yaşamaktadır.

Türkler arasında su kültü de önemlidir. Türkler, göl ve ırmakları da hep canlı nesnelere tasavvur etmişlerdir. Bu sebeple onlara verilen isimler sadece coğrafya isimleri değildir. Çünkü onlar duyan, evlenen ve çocuk sahibi olan varlıklar olarak tasavvur edilir¹⁰. Yer-su ruhları merhametli ve koruyucu ruhlar oldukları için, Eski Türk inanışlarında mukaddes su kavramı içine, akıntılı olan bütün sular, ırmaklar, dereler ve pınarlar dahildir. Sular, dini ve büyüsel pratiklerde, adet ve inanışlarda önemli bir araç konumundadır¹¹. Su simgeciliği yeniden doğumu temsil eder. Çünkü suyla temas her zaman yeniden canlanma içerdiğinden, hayat potansiyelini artırmakta ve verimliliştirmektedir. Bu kültürleri Elazığ açısından tespit ve değerlendirme yoluna gideceğiz.

Elazığ il merkezinde mevcut olan ziyaret yerlerinin önemli bir kısmı Harput'ta bulunmaktadır. Hâlihazırda Elazığ'ın bir mahallesi konumunda olan Harput, tarihte önemli bir yerleşim merkezi olması sebebiyle ziyaret mekânları açısından önem arz etmektedir. Çeşitli medeniyetlere sahne olan ve birçok kültürel zenginliği bünyesinde barındıran Harput, günümüzde de kültür kenti olma özelliğini sürdürmektedir.

Şimdi ziyaret ve kutsal mekân kavramlarını açıkladıktan sonra bu mekânları tek tek ele alacağız. “Ziyaret” kelimesi, Türkçede birini veya bir yeri görmeye gitmek, gezmek anlamına gelir¹² Arapçada aynı kökten gelen

⁷ Ocak, Ahmet Yaşar; *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul 1983, 83-84; Jean Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, (Çev: Aykut Kazancıgil), İst. 1994, 123; Sedat Veyis Örneç, *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul 1995, 102-103.

⁸ Roux, 124.

⁹ Abdulkadir İnan, *Makaleler*, Ankara 1987, II/253; Abdulkadir İnan, *Şamanizm*, Ankara 2000, 48.

¹⁰ İnan, *Şamanizm*, 50.

¹¹ Örneç, 103-104; Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi*, Ankara, 1993, I, 106.

¹² Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1988, II, 1676; Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 1988, 1195.

“zevir” sözcüğü, hem ziyaret etmek hem de ziyaret eden manalarında kullanılır. “Mezar”, Türkçede kabir olarak ifade edilir¹³. Bu kelime genellikle dini manada, ibret almak için kabirleri, sevap kazanmak için de mübarek yerleri, akrabaları ve hastaları görmeyi ifade eder.

Dinlerde merkezi bir öneme sahip olan bir kavram da “kutsal”dır. Budizm vb. bazı dinler, herhangi bir Tanrı inancını gerekli görmedikleri halde kutsal fikrine sahiptirler¹⁴. Bu durumda kutsal ile kastedilen şey ve kutsalın belirleyici unsurları üzerinde durmamız gerekmektedir. Kutsal kelimesi Türkçede; güçlü dini saygı uyandıran veya uyandırması gereken, kutsi, mukaddes; tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen mukaddes; bozulmaması, dokunulmaması, karşı çıkılmaması gereken, üstüne titrenilen... Tanrısal olan gibi anlamlara gelir¹⁵. Kutsallık ise; özü itibarıyla gizemli ve tabiatüstü güç ile olan teması sebebiyle bir kısım eşyaya, bazı insanlara, hayvanlara, bazı yerlere. atfedilen üstünlüktür¹⁶. Gerçekten her kutsal mekân, kutsalın tezahürünü, mevcut kozmik ortamdan bir toprak parçasını ayırma veya nitelikleri açısından farklı kılma etkisine sahip bir kutsalın ortaya çıkışını gerektirir. Bu mekânlarda çoğu zaman bir işaret, o mekânın kutsallaşmasında yeterli olur¹⁷. Örneğin; maddi veya manevi sıkıntısı olan bir insanın bir mekânda yaslandığı taştan, içtiği sudan veya yattığı ağacın altında rahatlaması, sıkıntılarından kurtulması, o mekânın kutsallığına delalet eden emareler olmaktadır. Anadolu'nun birçok yerinde bu anlamda çeşitli türbe ve mezarlar bazı hastalıkların tedavisinde, tanrılar dünyası ile bir iletişim aracı olarak ilgi görmektedir. Ancak insanların bu mekânlardaki davranış ve ilişkileri için bazı ölçü ve yasaklar söz konusudur. Bu sınırlama ve yasaklara uymayanların çeşitli cezalara maruz kalacaklarına inanılır.

A- ZİYARET YERLERİ

Araştırma konumuzu oluşturan ziyaret fenomeni, olağan kabir ziyaretlerinden oldukça farklıdır. Zira söz konusu olan; yatır, türbe, tekke, dede mezarı, ziyaret gibi çeşitli isimler ile anılan ve çoğunlukla kendilerine veli, evliya, şeyh, dede, baba, efendi, şehit gibi türlü isim ve sıfatlar verilerek manevi güçlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere belli dilek ve isteklerle yapılan ziyaretler ve bu alanda oluşmuş bulunan inanç ve

¹³ M. Yaşar Kandemir, “Ziyaret” *İslam Ansiklopedisi*, MEB, İstanbul 1993, XIII, 620; Kur'an'da “ta kabirleri ziyaret ettiniz” Tekasür 102/2 şeklinde ziyaret kelimesi geçer. Ayetle, İslam öncesi dönem kabir ziyaretleri, kabile mensuplarının dini gayretin dışında övünmeleri sebebiyle yerilip yasaklanmıştır.

¹⁴ Kutsal kavramı için bkz: Ahmet Güç, “Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı” *Dinler Tarihi Araştırmaları- I* (Sempozyum 08-09 Kasım, 1996), Ankara 1998, 337-340.

¹⁵ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, II, 939.

¹⁶ Güç, 340.

¹⁷ Mircea Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, Ankara 1991, (Çev. M. Ali Kılıçbay), 7.

uygulamalardır.¹⁸ Bu anlamda araştırma alanımızda Ziyaret kelimesi yerine adak¹⁹ yerleri şeklinde yaygın bir kullanım da söz konusudur. Burada Elazığ merkezdeki ziyaret mekânlarını, amaç ve ritüeller açısından değerlendireceğiz.

1- Arap Baba

Arap Baba türbesi, Harput kasaba merkezinde, Kurşunlu Camisinin doğusunda tepenin yamacında yer alır. Türbe, Selçuklu dönemi yapı özellikleri taşımaktadır. Bina, kesme taşlarla yapılmış ve kubbeli olup alt katında Arap Baba'nın sandukası, üst katta mescit olmak üzere iki katlıdır. Yapı, IV. Kılıçarslan'ın oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında (H: 678/1276) inşa edilmiştir. Mescidin giriş kapısının üstündeki kitabede "Yusuf İbni Arabşah" tarafından yapıldığı kayıtlıdır.²⁰ Arap Babanın MS: 1200 yıllarında yaşadığı tahmin edilir. Arap Baba'nın tarihi kişiliğinin yanında menkıbevi kişiliği daha güçlüdür. Bu zat ile ilgili birçok menkıbe anlatılır²¹. Bir rivayette; Arap Baba'nın, Harput'ta oturan fukaradan biri olduğu, diğer bir rivayette ise, "Körhane" tabir edilen, kış günlerinde tabii morg olarak da kullanıldığı için, bu mekânda uzun süre kalıp çürümeyen ceset olduğu iddia edilir. Bir başka görüşte ise; O'nun adına bu kadar güzel bir türbe ve mescit yapılması, O'nun ya dini bir şahsiyet ya da Anadolu fatihlerinden biri olduğu ileri sürülmektedir²². Kanaatimize göre o dönemde

¹⁸ Günay, vd., 10.

¹⁹ Adak; tanrıya, kutsal tanınan bir şahsa veya bir şeye (ağaç, su, taş kaya vb), herhangi bir dileğinin olması, yerine getirilmesi şartıyla adı belirtilerek yapılan şartlı vaat, şartlı söz, bazen şartlı, bazen peşin (mum yakma, çaput bağlama, yiyecek bırakma vb.) bir ant olarak ferdi veya topluca yapılan davranış veya duadır. Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak*, 8-9.

²⁰ Ardıçoğlu, 83-84. Kitabede "Allah'ın mescitlerini ancak Allaha ve ahiret gününe inanan, namazlarını kılan, zekatlarını veren ve Allahtan başkasından korkmayan kimseler yapar ve imar ederler. Umarım ki bunlar, doğru yolu bulmuş ve hidayete ermiş kimselerdir. Bu metin ve ali bina, Selçuk sultanlarından din ve dünyası mamur ve abadan olan büyük sultan Kılıçarslan'ın oğlu Keyhüsrev'in zamanında onun istek ve emirleriyle, Şaban'ın torunu ve Arabi Şahın oğlu... Yusuf tarafından hicretin 678. yılında yapılmıştır" ifadeleri yer alır. İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, İstanbul 1958, I, 313; Cesedin bulunduğu ahşap sandukanın üstü camekân olup taş bir blok üzerine yerleştirilmiştir. Çoğu zaman ziyaretçilerden bayanlar hariç bakmak isteyenlere türbedar örtüyü açmak suretiyle sandukanın içindeki cesedi göstermektedir. Bu sergileme yıllardır yapılmaktadır.

²¹ Bunlardan bir tanesi şöyledir: "Harput ve çevresinde bir yıl yağmur yağmamış... Kuraklık yüzünden kıtlık olacak diye halk heyecandaymış... işte tam bu sırada, Arap Baba türbesine yakın olan evlerde oturan "Selvi" isminde ihtiyar bir kadın rüyasında: Arap Baba'nın başı kesilip bir dereye atılırsa derhal yağmurların yağacağını görmüş. Kadın buna aldırmamış... Fakat her gece evi taşlanmak suretiyle tehdit edilince çaresizce bunu yapmış ve hakikaten de yağmurlar başlamış... Kırk gün, kırk gece devam eden yağmurlar, adeta bir tufan halini almış.. o sıra yine bu kadın rüyasında Arap Babayı görüyor... "benim başımı nereye attınsa hemen bana getir, yoksa halin haraptır" diye vaki olan ihtar üzerine ertesi sabah kadın kestiği başı attığı derenin kenarında bulor, türbeye getirerek yerine kor, bunun üzerine yağmurlarda kesilir. İşte bu efsane ile kesik başın Arap Baba'ya ait olduğuna inanılır." Sunguroğlu, I, 314-315.

²² Sunguroğlu, I, 314; Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, Elazığ, 1998, 78.

mescit-türbe birlikte inşa geleneği yaygın olduğundan dolayı burada yatan kişi için aynı amaçla bir türbe inşa edilmiş olabilir. Ancak Arap Baba olarak ifade edilen ve hakkında çeşitli menkıbeler anlatılan bu zatın nereden geldiği ve hangi dönemde yaşadığı bilinmemektedir. Ancak buradaki cesedin mumyalanması Selçuklu döneminde yaşamış önemli bir kişi olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Sunguroğlu, bunun Selçuklu ümerasından mücahit ve muharip bir zatın mumyası olduğunu ifade etmektedir²³.

Çalışmamız açısından Arap Baba'nın makamının günümüzdeki fonksiyonu önemlidir. Yaklaşık 200 yıldır yöre insanının gönlünde taht kurmuş olan bu zat, manevi kimliği ile insanlara şifa ve ilham kaynağı olmuştur. Sadece Elazığ halkına değil bütün Türkiye'ye mal olmuştur. Elazığ halkının birçok dilek ve isteklerinde başvurdukları bu mekân, haftanın her günü ziyaretçilerle dolup taşmaktadır. Türbenin çevresi son yıllarda düzenlenmiştir. Ancak burada ziyaretçilerin oturup dinleneceği ve yemek pişireceği bir mekân bulunmamaktadır. Türbe çevresinde ağaç olmakla beraber çeşme yoktur.

Arap Baba türbesi; evlilik çağındaki gençler kismetlerinin açılması, çocuğu olmayan aileler çocuk sahibi olmak, öğrenciler sınavlarda başarılı olmak için ziyaret etmektedirler. Ayrıca akıl hastaları, felçli ve sara hastaları şifa amacıyla bu mekâna getirilir.

Bu mekânda ziyaretçiler dua ve Kur'an okur, dileklerini ifade eden yazılar yazar ve adakta bulunurlar. Bazı ziyaretçiler türbenin dış duvarı, kapısı ve sandukanın örtüsüne el, yüz sürer ve öperler. Bazı ziyaretçiler de türbede bir süre oturur, yatar, dua ve dilekte bulunur. Az da olsa türbenin dış duvar kenarlarında mum izleri bulunur. Dilekleri gerçekleşen ziyaretçiler adakları olarak buraya namazlık, örtü veya halı, kilim türü eşya bırakırlar. Türbedeki sandığa para atarlar. Kurban adakları az da olsa bu mekânda görülür, ancak ziyaretçiler çoğunlukla kurbanlarını evlerinde kesip dağıtırlar.

²³ Sunguroğlu (Sunguroğlu, I, 314) gibi Ardıçoğlu da (Ardıçoğlu, 83) Arap Baba'nın mumyalı olduğunu, hatta Sunguroğlu mevcut başın ceset ile ilgisinin olmadığını ve sonradan konulduğunu da belirtmekle beraber halk arasında bu fikirler kabul görmüyordu. Ancak Vakıflar bölge müdürlüğünün talebi üzerine 2008 yılında İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enst. ile Fırat Üniversitesi Adli Tıp Anabilim dalının ortaklaşa yaptığı incelemelerde Arap Baba'nın cesedinin mumyalı olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Heyet, cesedin yüzyıllar önce, eski Türk geleneğine uygun bir teknikle mumyalandığı düşüncesindedir. Eski Türk geleneklerine göre bölgenin önemli kişileri ve genellikle askerleri öldüğü zaman mumyalanırlar. Naaş, kokuların geldiği iddiasıyla çözüm bulmak amacıyla 1977 yılında cam sandığa konulmuş. Ancak ilerleyen yıllar da tekrar kokuların gelmesi üzerine 1988 yılında bozulmasını engellemek amacıyla kimyasal solisyonlarla işlem görmüş. Bir çeşit mumyalama tekniği ile naaşın çürümesi durdurulmuştur. Kurul, kafanın menkıbelerde iddia edildiği gibi kesilmediği ve başın bu gövdeye ait olmadığı kanaatinde olduklarını bilimsel verilere dayanarak açıklamışlardır. Bkz: haberayrinti.com. 31.07.2008. Ceset üzerinde çalışmalar devam ettiği için türbe bir süredir ziyaretlere kapalıdır.

2- Mansur Baba

Mansur Baba türbesi; Harput'un merkezinde Ulu camiye giden yolun solunda kesme taşlardan yapılmış, piramit şeklinde olup tarihi yapı özellikleri taşımakla beraber 1960'lı yıllarda yapıldığı ifade edilir. İki katlı olan Mansur Baba türbesinin üst katı mescit, alt katı ise makamdır. Makam bölümünde kendisi ile beraber eşi ve çocuklarının da sandukaları bulunur. Mansur Baba'nın tarihi şahsiyeti ile ilgili farklı rivayetler mevcuttur. Bu konuda, XVI. Yüzyıla ait 1518, 1523 ve 1566 tarihli defterlerde Mansur Baba zaviyesi vakfı isim olarak ve gelirleriyle yer almakla beraber başka bilgi bulunmamaktadır²⁴. Ancak söz konusu tarihte ifade edilen Zaviye, sonraları tamamen yıkılmıştır²⁵. Mansur isminden hareketle çeşitli rivayetler söz konusu²⁶ olmakla beraber bunlar da menkıbelere dayanır.

Ziyaretçiler ziyaret esnasında türbede kibleye doğru ve mezarlar ön tarafında olacak şekilde diz çöküp dua ve dilekte bulunurlar. Ziyaretçiler, Yasin suresi veya Kur'an'dan bazı sure ve ayetler okuduktan sonra ellerini açarak dua ve dileklerini sunarlar. Bazı ziyaretçiler türbenin dışında mum yakıp duvarın kenarına bırakır, duvarlara dileklerini yazar ve kumbaraya para atarlar. Ziyarete; gençler kısmetlerinin açılması veya sevdiğine kavuşmak, sınavlarda başarılı olmak, bazı kişiler aile huzurunun temini gibi amaçlarla gelirler. Dilekleri gerçekleşen ziyaretçiler tekrar ziyarette bulunarak adadıkları adaklarını sunarlar. Bu mekânda kurban pek kesilmez. Ancak adakları varsa evlerinde kesip dağıtırlar.

3- Nadir Baba

Türbe, Harput merkezde Nadir Baba sokağındadır. Arap Baba türbesine yakın mesafededir. Türbe dikdörtgen planlı olup ahşap yapıdır ve iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm mescit olup sergilidir. Buradan Nadir Baba'nın sandukasının bulunduğu mekâna geçilir. Sanduka yeşil örtülerle örtülmüş olup çevresi demir parmaklıklarla çevrilidir.

²⁴ Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput...*, 218.

²⁵ Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, I, 331-332. Sunguroğlu, Mansur Baba türbesinin yerinin keşfi ile ilgili bazı rivayetler nakleder Vaktiyle caminin önündeki mezarlığa bitişik evlerden birinde oturan Şahande namında bir hanım, gece rüyasında: Ak sakallı, nurani yüzlü birinin kendisinin evine girdiğini ve kendisine hitaben "üzerime pis sular döküyorsunuz, ya dökmeyiniz veya yerimi değiştiriniz" diye ihtarda bulunmuştur. Rüya üç gece tekrar etmiş...kadın rüyasında uyanıp korku ve heyecan içerisinde sabahleyin Beyzade'nin konağına gitmiş ve hadiseyi olduğu gibi anlatmış. Beyzade de gösterilen yeri eşitirmiş büyük bir lahidin içerisinde bir erkek, bir kadın ve iki çocuk mezarı bulunmuş... üzerine bir türbe ve yanına bir zaviye yapılmasına karar verilmiş, mezar taşına atfen ismi Mansur olduğuna göre türbe zaviyeye de Mansuriyye ismi verilmiştir. O günden itibaren burası ziyaretgâh olmuştur. Bkz: Sunguroğlu, I, 332-333.

²⁶ Bu Rivayetler hakkında bkz: Aydoğmuş, 83-84.

Nadir Baba'nın kimliği hakkında kesin bilgi olmamasına rağmen, bu zaviyeden, Nazar Baba zaviyesi ve vakfiyesi şeklinde 1566 tahririnde bahsedilir²⁷. Sunguroğlu, bu türbeye ait kayda değer kaynağa rastlamadığını, yörede yaşayan Ermenilerin türbeye inançla bağlı olduklarını ifade etmektedir. Özellikle hasta olan çocuklarını türbenin içerisinde yalnız olarak bırakıp dışarı çıktıkları, hasta beş on dakika türbede yalnız başına kaldıktan sonra dışarı çıkardıklarını anlatmaktadır. Bu çerçevede özellikle Pazar günleri şehir ve civar köylerden birçok kişinin ziyarete geldikleri ve türbenin önünde adeta sıraya girdiklerini belirtir²⁸.

Nadir Baba hakkında Tayyar Baba (1902-1973) hatıralarında bazı bilgiler verir. Tayyar Baba, Harput'ta oturduğu yıllarda, Nadir Baba türbesinde bazı din âlimleri ile sohbet toplantıları yaptıklarını, bu sohbet toplantılarına Yesevi ve Nakşi tarikat mensubu kişilerin de katıldıklarını kaydeder ve kendisinin de devamlı bu türbede yattığını söylemektedir²⁹. Nadir Baba türbesine, özellikle çocukları olmayan veya düşük yapan kadınlar ya da sebepsiz yere çocuğunun öldüğüne inanan kadınlar gelip ziyarette bulunurlar. Bunların yanı sıra dua ve şifa maksadıyla psikolojik hastalıkları olanlar da getirilir. Ziyaretçilerden çocuğu olmayan bazı kadınlar ise, Nadir Baba'nın sandukasının kenarına yanlarında getirdikleri ipi dolamaktadırlar Bu ip burada bir yıl boyunca bağlı kalmakta, bir yılsonunda çocuk sahibi olanlar, adanmış oldukları adaklarını yerine getirirler. Bazı kadınlar ise, uzunca bir ipe 40 adet düğüm atıp, her bir düğüme de bir Fatıha, üç ihlas okuyarak ipliği sanduka üzerine koyup tekrar alırlar. Bu ipi kadınlar hamile kalınca beline bağlarlar, doğumdan sonra da bebeklerinin yatağının başına korlar. Bunu üç Cuma üst üste sela verilirken yaparlar. Türbe kapısı önüne renkli iplik, yine her renkten bez ve kumaş parçaları bağlanır. Türbenin küçük penceresi önünde çok sayıda mum artıkları ve duvarda mum izleri vardır. Türbedar, mekânın her çeşit dilek için ziyaret edildiğini, dilekleri gerçekleşenlerin, türbeye; Kur'an'ı Kerim, seccade, halı, kilim vb. şeyler getirdiklerini ve burada kurban da kestiklerini belirtti. Türbedar, bu mekâna gelip de çocuk sahibi olan kişilerin çocuklarına kız ise Nadire, erkek

²⁷ Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput...*, 220.

²⁸ Sunguroğlu, I, 333.

²⁹ Tayyar Baba, bu mekânda başında geçen bir olayı şöyle nakleder: "Burada yatıp kalktığım günlerde bir gece sandukanın başına giderek, Nadir Baba burada bu kadar kalıyorum bana niçin görünmüyorsun? üstelik rüyama bile girdiğin yok, şayet bana görünmezsen mezarını kazacağım" der. Nitekim Tayyar Baba bir kazma kürek bularak mezarı kazmaya başlar, tam kemikleri gördüğü esnada "dur yapma" diye bir ses duyar. Bunun üzerine Tayyar Baba kendisinden geçerek bayılır. Bu kendinden geçiş anında kendisini şeyhi Göllü Mustafa Paşa'nın evinde bulur. Sırada şeyhi çok ağır bir şekilde hasta olarak evinde yatmaktadır. Tayyar Baba'nın anlatımına göre, yaşlı ve Buhara sakallı bir zat parmağıyla Şeyhi'nin ağzına Zemzem suyu damlatmaktadır. Oradakilere bu "zat kimdir" diye sorunca, odada bulunanlar bu zatın Nadir Baba olduğunu söylerler. Tayyar Baba şeyhine doğru yaklaşır. Bunun üzerine Buhara sakallı zat Tayyar Baba'ya dönerek: "Tayyar, biz senin şeyhine hizmet ediyoruz, sen bizim kabrimizi kazıyorsun, bu nasıl iştir?" der. Bir sonraki gün şeyhini ziyarete giden Tayyar Baba, onu ağır hasta olarak görür. Bkz: Aydoğmuş, 87-88.

ise Nadir ismini verdiklerini, bunu da Nadir Baba'yı rüyasında gören bazı ziyaretçilerin bu zatın talebi olarak gerçekleştirdiklerini anlatmaktadır³⁰. Ziyaretçisi çok olan bu mekân genellikle Cuma akşamları, Cuma ve Pazar günleri ziyaret edilir.

4- İmam Efendi (Hacı Hafız Osman Bedrettin)

İmam Efendi'nin Türbesi Harput'ta Meteris mezarlığının üst kısmında bulunur. Türbe kare planlı olup, üzeri biri büyük biri de küçük olmak üzere iki kubbe ile örtülüdür. Türbenin içi demir parmaklıklarla ikiye ayrılmış olup iç kısımda, İmam Efendi'nin tarikattan arkadaşı Mustafa Naci Efendi ve oğlu Muhit Efendi'nin sandukaları dışında ise diğer oğlu Nurettin Efendi'nin sandukası vardır. Türbe mevcut haliyle Kahramanmaraşlı işadama Abdulkadir Kutlubey tarafından yaptırılmıştır.

Asıl adı Osman Bedrettin olan İmam Efendi aslen Erzurumlu olup 1858 yılında Abdurrahman Ağa Mahallesinde dünyaya gelmiştir. Baba adı Selman Sükuti, anne adı Esma hanımdır. Küçük yaşta babası vefat eden İmam Efendi, ilk derslerini Erzurum'daki hocası Mehmet Tahir Efendi'den alır. Dokuz yaşında iken hafız olur, çeşitli dini ilimleri öğrenir. 93 Harbinde Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından tabur imamlığına getirilir, 1882 tarihinde taburuyla birlikte Palu'ya gelmiştir. Palu'da Mahmut Samini Hazretleri ile tanışır ve O'na bağlanır ve ondan icazet alır. O, şeyhinin ölümünden sonra 1909 yılında emekli olup Çemişgezek'ten Harput'a gelir, 17 Ekim 1924 yılında vefat eder. İmam Efendi, hayatı boyunca çevresindeki insanlara İslam'ın esaslarını anlatmıştır. Kendisi ile ilgili birçok menkıbe anlatılır³¹. Bir menkıbede, dilencinin kendisine “Şeyh indillah” demesi üzerine, cebinde hiç para taşımayan şeyh, para çıkarıp vermiştir. Oğlunun merakı karşısında “ya oğlum Allah arzu ederse hazine-i gaybından da verir” cevabını vermiş³². İmam Efendi'nin Gülzar-ı Samini ve Sohbetname isminde eserleri vardır.

İmam Efendi'yi ziyarete gelen ziyaretçilerin bazıları türbe içinde iki rekât namaz kılarken bazıları da Kur'an-ı Kerim'den bazı sureler okur. Ayrıca çeşitli rahatsızlıkları olan hastalar şifa bulmak amacıyla türbeye gelip dua etmektedirler. İmam Efendi türbesine yapılan adak kurbanlar, Musa Kazım Efendi türbesinde kesilir.

³⁰ Bu türbenin mevcut türbedarı, daha önce eşinin (Hulusi) burada türbedarlık yaptığını onun da annesinden bu vazifeyi devraldığını, eşinin vefatı üzerine kendisinin üç yıldır bu hizmeti üstlendiğini ifade etti. Fatma Göktürk, Türbedar, Elazığ Doğumlu, 68 yaşında, okur yazar değildir. (11.04.2009); Rifat Araz 1990'da aynı uygulamaları gözlemlemiştir. Bkz: Araz, 105-106.

³¹ İmam Efendi ile ilgili anlatılan menkıbeler hakkında geniş bilgi için bkz: Aydoğmuş, 129-142.

³² İsmail Görkem, *Elazığ Efsaneleri*, Elazığ 2006, 156.

5- Kazım Efendi

Kazım Efendi Türbesi, Harput'un Meteris mezarlığında, İmam Efendi türbesinin kuzey yönünde yakın mesafededir. Türbenin etrafı duvarla çevrilidir. Mezarın üzerinde dört ayak üzerine oturtulmuş kubbe bulunmakta ve çevresi açıktır. Mezar, yerden yaklaşık 30cm yükseklikte, çevresi daire şeklinde demir bir kafesle çevrili olup kitabesi bulunmaktadır.

Aslen Harputlu olan Musa Kazım, Nakşi Tarikatının son şeyhlerinden birisi olup İmam Efendi'nin son halifelerindendir. Halk arasında Kazım Efendi olarak bilinen bu zat 1894 yılında Harput'ta doğmuş, tahsilini burada yapmış ve son olarak da muallim mektebini bitirip Fransızca öğretmenliğine başlamıştır. İmam Efendiye intisap ederek ondan hem dini dersler almış hem de O'nun sohbetlerinden faydalanmıştır. İmam Efendi'nin vefatından sonra İmam Efendi'nin yanında bulunan Şeyh Samini Hazretlerinin müridi Mustafa Naci Efendi ile gönül bağı kurarak tarikatın usul ve erkânını öğrenmiş, 1967'de Harput'ta vefat etmiştir.

Kazım Efendinin makamı, vefatından sonra müritleri tarafında düzenlenmiş ve sık sık ziyaret edilmektedir. Bu zatın Malatya, Diyarbakır ve Adana gibi çeşitli illerden de ziyaretçileri bulunmaktadır. Her yaştan insanların ziyaret ettiği bu mekân, gençler tarafından da ziyaret edilir. Özellikle sınav dönemlerinde çok yoğun ziyaretçisi olan bir mekândır. Kafileler halinde gelen ziyaretçiler dua ve dileklerini burada ifade etmektedir. Ziyaret esnasında ziyaretçiler Kur'an okur, dilek ve adakta bulunurlar. Bu mekânda mum ve çaput bağlama görülmemektedir.

6- Beyzade Efendi

Beyzade Efendinin asıl adı Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi olup mezarı Harput'un Meteris mezarlığındadır. Bizzat vasiyeti üzerine mezarı beyaz taşlardan yapılmış ve çevresi aile mezarlığı şeklinde düzenlenmiştir. Harput'un meşhur âlim ve mutasavvıflarından olan Hacı Ali Rıza Efendi'nin aslen Türkistanlı olduğu, ailesinin kendilerine bağlı birkaç aile ile birlikte Harput'a geldikleri belirtilir. Beyzade Efendi, 1810 (H. 1225) tarihinde Harput'ta doğmuştur. O, önce Şeyhül- Ulema Büyük Hacı Ali Efendi'den, sonra Dağıstanlı Hacı Hafız Mehmet Efendiden dersler almıştır. Bir taraftan ilme, diğer taraftan da tasavvufa karşı ilgi göstermiştir. Şeyhi Urfalı Hartevizade Mehmet Rehavi Efendi kendisine Nakşibendi tarikatının halifeliğini tevcih etmiştir. Yaklaşık 110 sene yaşadığı ve 1904 (H. 1322) yılında Harput'ta vefat ettiği ifade edilir³³.

³³ Sunguroğlu, II, 110- 113.

Yöre halkının değer verdiği ve manevi şöhrete sahip olan Beyzade Efendi'nin birçok kerameti anlatılır: “Bir gün Harput'ta cemaatle namaz kılıyormuş. Beyzade Hoca'nın, namazın sonuna kadar sol eli havada öyle kalmış. Palu'da bir köydeki cami, harabe haldeymiş. Bu camideki cemaat çıkmadan elini koy vermemiş. Cemaat kapıya çıkınca da cami yıkılmış”³⁴. Beyzade Efendi'nin mezarı, dilek ve şifa maksadıyla ziyaret edilir. Ziyaretçileri genellikle Çocuğu olmayanlar, iş arayanlar, sınıfını geçmek isteyen ve sınavlarda başarılı olmak isteyen öğrenciler, kaderlerinin açılmasını isteyen bay ve bayanlar mezarlığa ziyarette bulunup dileklerin gerçekleşmesi için dua ve adakta bulunurlar. Beyzade Efendi'ye üç veya yedi hafta Cuma günleri Cuma salası verilirken ziyaret gerçekleştirilir. Niyetlerinin gerçekleşmesi amacıyla ve bu inançla eline aldığı bir makara ipliği sökerek giden bayanlar, dönerken de bu sökülen ipi sararak evine dönerler. Ziyaret esnasında mezarın toprağını yiyen veya bu toprağı suya katarak içenlerin dileklerinin gerçekleşeceğine ve ziyaretçinin ne tür derdi, acısı ve ızdırabı varsa yok olacağına inanılır. Aynı zamanda mezarının üzerine kadınlar tarafından serpilene buğday tanelerini, dillerinin altında saklayan öğrencilerin, ders ve imtihanlarında başarılı olacaklarına dair inançta vardır.³⁵ Ziyaretçilerin bazıları da avuçlarına aldıkları buğdayı teker teker kabrin üzerine atıp “Verdim yüce mevlaya muradım olsun Allah'ım, bu Cuma olmazsa diğer Cuma'ya” diyerek bu davranışlarını üç hafta üst üste tekrar ederler. Kaderlerinin açılmasını isteyenler de ellerine aldıkları bir makarayı bir yandan sökerken bir yandan da şöyle derler: “Ya Rabbim, bu ip gibi kaderim açılınsın”. Bu uygulama sadece bir Cuma günü yapılır. Gelen ziyaretçilerin bir kısmı da avuçlarındaki buğdaya, bir fatiha ve üç ihlâs okuyarak kabrin üzerine atmaktadırlar. Kısmeti açılmayan veya çocukları olmayanların en çok ziyaret ettikleri Beyzade Efendi Mezarı özellikle Cuma günü, şifa bulan ve dilekleri gerçekleşen ziyaretçilerin adaklarını yerine getirdikleri bir gündür. Bu ziyarete diğerlerinden farklı olarak genelde adak olarak Mevlit okutulur. Zaten bu mezarlıkta sürekli bulunan bir yaşlı erkek mevlit okumak için beklemektedir. Adaklarının bir parçası olarak

³⁴ Görkem, 157; Beyzade Hazretleri, oğlu Baha Efendi ve yardımcısı Emin Efendi ile beraber uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaşip, Hac görevini ifa ettikten sonra dönüşte Medine'ye Yüce Peygamberin kabrini ziyarete giderler. Beyzade önce tek başına türbenin kapısına gelir, kapı önünde nöbetçiler vardır. Gelenler Türbenin dışında ziyaretlerini yapıp giderler. Oysa Beyzade Efendi, türbe kapısının tam karşısında durunca kapı kendiliğinde açılır. Nöbetçiler şaşırır. Beyzade Hazretleri açılan kapıdan içeri girer, kapı tekrar kapanır. Bir süre sonra Beyzade yeniden açılan kapıdan dışarı çıkar. Durumu şaşkınlıkla izleyen nöbetçiler, hiç rastlamadıkları bu olayı oradaki Osmanlı Paşasına bildirirler. Çünkü Paşa burada meydana gelecek olağanüstü olayların kendisine bildirilmesini istemiştir. Geniş bilgi için bkz: Aydoğmuş, 186-187.

³⁵ Rifat Araz, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara, 1995, 183-184.

ziyaretçiler mevlitten sonra orada bulunan veya gelip geçenlere şeker dağıtır³⁶. Cumartesi ve Pazar günleri de bu mekân ziyaret edilir.

7- Murat Baba (Şeyh Şerafeddin)

Murat Baba Türbesi; Harput, Balak Gazi parkının giriş kapısının yanında bulunmaktadır. Türbe, altıgen planlı ve basık bir kubbe ile örtülüdür. Türbe tek katlı olup moloz taşlardan yapılmıştır. Türbenin bir köşesinde mezar sandukası yer alır. Türbe harap halde iken 1963'den sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Türbenin yanında su ve ağaç yoktur. Murat Baba Feth Ahmet Baba'nın akrabası olup, onunla beraber Belh'den gelmiş ve burada savaşırken kalenin önünde şehit düşmüş ve naaşı eskiden mezarlık olan mevcut yerinde defnedilmiştir. Ancak türbenin ne zaman ve kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir³⁷. Yöre halkı, Murat Baba'nın cesedinin savaş kıyafetleri ile çürümemiş bir halde kabrinde olduğuna, yine Allah'ın emriyle tekrar kalkıp düşmanlarla savaşacağına inanır.

Murat Baba türbesi, çeşitli amaçlarla ziyaret edilir. Halk arasında muradı olup ta buna ulaşamayanların ziyaret etikleri bir mekân olarak ifade edilir³⁸. Bu ziyaret amaçlarını sandukanın kenarlarındaki yüzlerce dilek yazılarından (bunların çoğunda isim yazılıp ve Allah'ım diye başlayarak, inşaallah ve âmin kelimesi ile sona eren, OKS ve ÖSS sınavlarında başarı talepleri, derslerde başarı, şifa, eş ve iş talepleri, sevdiğine kavuşma gibi) çıkarmak mümkündür. Diğer ziyaretçilerden; çocuğu olmayanlar, kısmeti kapalı olan erkek ve bayanlar ve nişanı atılmış kişiler çoğunluktadır. Bu ziyaretçiler bizzat dua edip dilek tuttıkları gibi, bu türbede görevli türbedar da onlar için şöyle dua etmektedir. "Cenab-ı haktan her ne dilek istiyor ve her ne temenni ediyorsan bu duaları, Murat Baba'nın yüzü suyu hürmetine Allah'ım dergahı izzetinde kabul ve karin eylesin". Murat Baba türbesi için belli ziyaret günleri olmayıp, özellikle Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri ziyaret edilir. Dilekleri gerçekleşenler ve şifa bulan hastalar adak olarak adanmış oldukları: Kur'an-ı Kerim, seccade, yeşil örtü vb. şeyler getirirler. Bu mekânda adak olarak kurban da kesilir³⁹.

8- Tayyar Baba

³⁶ Suna Bulut, *Harput ve Çevresinde bulunan Adak Yerleri*, (Lisans Tezi) F. Ü. İlahiyat Fak., Elazığ 1999, 29; Zehra Levent, *Ziyaretgahın bakıcısı*, Elazığ doğumlu, okur yazar değil, 70 yaşlarında. (21.05.1999).

³⁷ Sunguroğlu, I, 335-336.

³⁸ Araz, 181.

³⁹ Mustafa Kırtık, Murat Baba'nın Türbedarı, 70 yaşlarında, Elazığlı. (30. 05.1999)

Tayyar Baba türbesi, Harput'tan Meteris mezarlığına çıkılırken Beyzade kabristanlığının güney batı yönünde, Elazığ'a bakan bir düzlüktedir. Tayyar Baba türbesi dikdörtgen planlıdır. Çevresinde bazı müritlerinin mezarları bulunmaktadır. Türbenin mimari özelliği olmamakla beraber modern bir yapıdır.

Cafer-i Tayyar Baba aslen Harputludur. Babasının adı Hızır olup okumayı seven bir aileden gelir. İlk eğitimini kendi aile çevresinden alır. Genç yaşta Tayyar Baba ailesinin geçimini üstlenmek zorunda kalır. Bir süre çiftçilikle uğraşır, daha sonra arazilerini satarak Harput'a gelir. Bir müddet dericilikle uğraşır ve akşamları da Harput ulemasının dini toplantılarına katılır, tasavvufa ilgi duyar ve Kadiri tarikatını seçer. Bu zat, 1973 yılında vefat etmiştir. Tayyar Baba ile ilgili birçok menkıbe anlatılır⁴⁰.

Tayyar Baba, vefat etmeden önce kendisinin Harput'a gömülmesini ve kendisi için türbe yaptırılmamasını istemiştir. Ancak ne zaman mezarının altında berrak bir su çıkar, bu su altı ay akar ve daha sonra kesilirse, türbesinin o zaman yapılmasını vasiyet eder. Bu işaretten sonra oğulları türbesini yaptırmıştır. Bu ziyaretgâha özellikle tatil günlerinde insanlar akın akın gelir Kur'an-ı Kerim okuyup dua ederler. Bazı insanlar da maddi ve manevi hastalıklardan kurtulup şifa bulmak maksadıyla gelir ve adaklarda bulunurlar. Rivayete göre, dili tutulmuş bir kadın buraya gelerek ziyaret ve duada bulunmuş ve şifa bulmuştur⁴¹. Bu mekânda az da olsa kurban kesilir. Türbe herhangi bir vakfa dahil değildir.

9- Seyyid Ahmet ve Mehmet Zahiri Baba

Türbe, Sara Hatun camisinin yakınında, kaleye giden yolun solundadır. Mimari özelliği olmayan türbe kare ve tek bölümden oluşur. Türbenin içinde iki sanduka bulunur ve mekân sergilidir. Türbenin kapısının üstündeki levhada sadece M. Zahri Baba ismi ve mimarı olarak Rıza oğlu Fırıncı İbrahim Aslan ismi Türkçe yazılı olup tarih vb bilgiler yer almamaktadır. Sunguroğlu, türbe, mescit ve aynı isimle anılan medreseden bahsetmektedir. Mahalle ismi dahil yapıların hepsinin bu zatın ismi ile anılmasının onun şahsiyetinin büyüklüğüne delil teşkil ettiği kanaatindedir⁴². Ayrıca bir külliye olan bu mescidin Osmanlı devrinden çok önce,

⁴⁰ Gün gelir Tayyar Baba askerlik hizmetine gider. Harput'tan insanların Elazığ'a taşındığı günlerde askerliğini bitirip Elazığ'a döner. Kazım Efendi O'na eski İzzet Paşa Camii yanında bir hücre ayarlar. Artık günlerinin büyük bir kısmını orada geçirir. Kısa bir sürede bu hücre, onun sohbet meclisi olur. Bu sırada Göl'lü Mustafa Baba'dan da icazet almıştır. O, kırk yaşında iken Yusuf Efendi'nin kızı Feride hanımla evlenir. Bu evlilikten Tahir ve Abdulkadir isminde iki oğlu olur. Alçakgönüllü olan Tayyar Baba'nın misafirleri hiç eksik olmazdı ve gelenlerin çoğuna bizzat kendisi hizmet eder, onları memnun etmeye çalışırdı. Bu zat ile ilgili menkıbeler için bkz: Aydoğmuş, 211-221.

⁴¹ S. Bulut, Abdülkerim Sarıpolat (Tayyar Baba'nın müridi, 60 yaşlarında)'dan nakletmektedir. Bkz: Bulut, 54-55.

⁴² Sunguroğlu, I, 321.

muhtemelen Artuklular zamanında yapılmış olabileceği ve tahrirlerde mescit için medrese vakfının gelirinden harcama yapıldığı belirtilir. 1523 tarihli İcmal defterindeki “Evkaf-ı Medrese-i Melik Zahirîye” kaydı incelenirse, “Melik Zahir”’in bir hükümdar veya unvanı olduğu anlaşılır, ancak kesin bilgi bulunmamakla beraber çeşitli tahminler yapılmaktadır⁴³. Bu zatın şahsiyeti ve eserlerin inşa tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Rivayete göre bu türbe eskiden yokmuş, buraya çevreden akan bir çeşmenin pis suları akmaktaymış. Yıllar önce burada yaşayan Fırncı İbrahim adında bir zat, rüyasında Mehmet Zahirî Efendi’nin kendisine “beni bu sudan kurtarın” dediğini görmüş, aynı rüyayı üç gün üst üste gören Fırncı İbrahim, bu yeri dozerle düzelterek, yaklaşık 35 yıl önce bu türbeyi yaptırmıştır. Beton yapı olan türbe çatı örtülü olup demirden küçük bir kapısı ve önünde de bir dut ağacı bulunmaktadır. M. Zahirî Efendi’nin kabri bulunurken, yanında Seyyid Ahmet Efendi’nin de kabrini bulmuşlar ve ikisini de aynı türbe içine koymuşlar. Harput’ta yaşayan bazı kişiler bu türbede bazı gecelerde ışık yandığına şahit olduklarını söylemektedirler. Sandukaların üzerinde çokça yeşil örtü ve kenarda seccadeler bulunur. Türbe, çeşitli dilek sahipleri ve hastalıklardan kurtulmak isteyenler tarafından ziyaret edilir. Bu ziyaretgâha, Malatya, Mersin, Adana gibi çeşitli illerden de ziyaretçiler gelmektedir. Ziyaretçiler arasında her kesimden kişiler bulunur. Çocuğu olmayan Mersinli bir bayan, Seyyid Ahmet ve M. Zahirî Efendi’yi ziyaret ettikten sonra çocuk sahibi olmuş ve o zaman bu türbede türbedarlık yapan Elif Hanım’a çeşitli hediyeler getirmiştir. Bazı dilek sahipleri de türbenin çatısına ufak tefek taşlar atarlar. Şayet atılan taşlar çatıda kalırsa dileklerinin gerçekleşeceğine inanırlar. Ayrıca bu türbede mum yakılır. Dilekleri gerçekleşen ve şifa bulanlar adaklarını yerine getirir. Bu adaklar: Kur’an-ı Kerim, seccade, levha, yeşil örtü gibi şeylerden oluşur. Bazı ziyaretçiler de buradaki yeşil örtüleri alıp muska yapmak için kullanırken bazıları da evlerine ve arabalarına asmak için götürürler⁴⁴.

10- Ankuzu Baba

Ankuzu Baba türbesi Harput’un 5-6 kilometre doğusunda kendi ismiyle anılan “Ankuzu Tepesi”nin hakim noktasındadır. Türbenin duvarları ve tavanı betondur. Türbe tek mekânlı olup sergilidir. Türbenin bulunduğu mekâna kayalıklar arasında patika yoldan çıkılır. Türbenin yanında su bulunmamakla beraber çevresinde birkaç ağaç olup türbe ve ağaçların çevresine ziyaretçiler tarafından yığılan taşlarla mekân koruma altına alınmıştır. Türbede bir sanduka olup yeşil örtü ve namazlıklarla örtülüdür. Türbenin içinde mum yakma yeri vardır. Ayrıca Kur’an ve Yâsin’den oluşan

⁴³ Geniş bilgi için bkz: Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, 212, 215.

⁴⁴ Zeliha Akdemiroğlu, Türbedar, 50 yaşlarında, Elazığ Doğumlu. (23.05.2004)

kitaplar ve namazlıklar çokça bulunmaktadır. Ziyaret mekânının güney tarafında kurban kesme yeri yapılmıştır.

Ankuzu Baba'nın VIII. Ve IX. Yüzyılda Arap-Bizans mücadeleleri esnasında bölgenin fethine katıldığı tahmin edilmektedir⁴⁵. Ankuzu Baba zaviyesi vakfiyesinden 1523 tarihli tahrir defterinde bahsedilir. Ancak 1566 tarihli Evkaf defterinde zaviye vakfından söz edilmez⁴⁶. Evliya Çelebi, Ankuzu Baba Tekkesinden fakirler yeri olarak bahseder⁴⁷. Ziyaretgâh ile ilgili türbenin hemen yanı başındaki sert kayalarda bir insan ve atın ayak izinin bulunması sebebiyle bu zatın bir İslam mücahidi olduğu ve burada şehit düştüğü şeklinde bir görüş bulunmaktadır. Ayrıca, bu zatın aslen civar halktan olduğu, Yeniçerilerin zulmüne uğradığını ve onlardan kaçarak kayalıklara sığınmak isterken onlar tarafından burada feci bir şekilde öldürüldüğü ve halk tarafından buraya gömüldüğü rivayeti de vardır. Türbenin kuzey tarafındaki kayalarda Ankuzu Baba'nın şehit olurken dökülen kan izleri bulunmaktadır. Ayrıca yöre halkı burada mevcut bazı izlerin bu zata ve atına ait olduğuna da inanır⁴⁸.

Bu türbeye adakta bulunan kimseler özellikle havaların ısınmasıyla beraber dilek ve adaklarını gerçekleştirmek için ziyarete gelirler. Yaz mevsiminde zaman zaman kalabalıklar oluşur. Gelen ziyaretçiler bu mekânda kurbanlarını kesip pişirerek hem kendileri yer, hem de oradaki fakir fukaraya dağıtırlar. Belli bir süre bu mekânda oturup türbeyi ziyaret ederler. Ziyaretçiler bu mekânda hastalarını yatırır, çevredeki ağaçlara dilek maksadıyla çaput bağlar. Türbeye girerken sağ tarafta dilek sahipleri için mum yakma yeri bulunmaktadır. Mumların dumanından siyah olan duvara "mum yakmak günahtır" yazılmıştır.

Ziyaret amacı olarak, özellikle ruhi rahatsızlığı olan hastalar getirilir. Bu hastalar, türbe içinde bir süre yatırılarak uyuması sağlanır. O esnasında hasta şayet Ankuzu Baba'nın atının ayak seslerini duyup irkilirse bu irkilme ile hastalığın o kişiden uzaklaşacağına inanılır. Ziyaretçiler, kutsal mekânın bir parçası olarak ayak izlerinin olduğu taşlara da saygı gösterir. Ankuzu Baba'nın yüksek bir yere gömülmesi eski Türk inancı ile bağlantılıdır. Çünkü Türkler yüksek dağ ve tepeleri kutsal kabul ettikleri için, atalarına ait mezarları o mekânlara yapmışlar⁴⁹.

11- Fatih Ahmet Baba

⁴⁵ Ardıçoğlu, 32-33.

⁴⁶ Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput...*, 219-220.

⁴⁷ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (Sad: T. Temelkuran, N. Aktaş), III-IV, 171.

⁴⁸ Sunguroğlu; Ziyaretgâhın Ankuzu veya Eykuzu ismiyle bilindiğini, bu türbenin yanında Zeteriçli Rıza Bey'in babası Saraylı Mustafa Ağa tarafından yapılmış bir zaviyenin olduğunu ve sonradan bunun yıkılıp, sadece türbenin kaldığını belirtir. Ayrıca bu türbenin ve kayalığın etrafındaki bahçelere Ankuzu nahiyesi denildiğini de ifade eder. Bkz: Sunguroğlu, I, 322-323.

⁴⁹ Abdulkadir İnan, *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul 1976; Araz, 49.

Fatih Ahmet Baba'nın türbesi Elazığ merkez Harput kasabasına 1,5 km kuzey istikamettedir. Türbenin çevresi ağaçlıktır. Türbenin ön tarafında en az 4-5 asırlık çınar ağaçları bulunur. Feth (Fet) Ahmet Baba olarak da ifade edilen zatın makamı, kesme taşlardan yapılmış çokgen planlı ve kubbelidir. Türbe tarihi bir yapı olup bitişiğindeki mescit kısmı sonradan ilave edilmiştir. Türbe ve Mescide dışardan iki ayrı kapıdan girilir. Eski bir yapı olan türbenin kitabesinde, bu zatın 1100 yıllarında Harput'un fethine katılmış bir komutan olduğu belirtilir. Tarihi şahsiyeti, VIII. Ve IX yüzyıllardaki Arap-Bizans mücadelelerine dayandırılır. Halk arasında "Fethamed Baba" olarak bilinen bu zat, XVI. Yüzyıldaki vesikalarda "Şeyh-i kâinat" olarak zikredilir. Şeyhin Tekkesinden ve vakfından ilk defa 1523 tahririnde bahsedilir⁵⁰. Evliya Çelebi, Feth-i Baba Tekkesinin büyük bir dergah olduğundan bahseder⁵¹. Günümüzde bu ziyaret mekânı ziyaretçilerin rahat edebileceği şekilde düzenlenmiştir. Kurban kesme ve pişirme yerleri ve oturulacak yerler mevcuttur. Harput'un meşhur âlim ve mutasavvıflarından Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi, Feth Ahmet Baba'nın Kimliği ile ilgili bazı bilgiler vermektedir⁵². Ayrıca Feth Ahmet Baba'ya saygısızlık yapan ve çarpılan kişilerle ilgili bazı hikâyeler anlatılır⁵³.

⁵⁰ Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput...*, 220.

⁵¹ Evliya Çelebi, III-IV, 171.

⁵² "Sen bil ki Harput kasabası civarında medfun ve Feth Ahmet namıyla meşhur olan zat, perevat veya perbat şehrinde Şeyhül-Kainat unvanıyla anılan "Aliyyürremeytani"nin talebelerindedir. Kendisi Belh'te doğmuş, ismi Ahmet, tarikat-ı Tarikatı Hacegandır. Muhammed Hellacül-Belhi vasıtasıyla Hz. Azizan Hoca'dan intisap etmiştir. Onun dost ve yakınlarından on kişi de türbenin üst tarafındaki mezarlıkta medfundurlar. Kendisi saadeti kiramdan olup, sağ kolundan yaralanarak şehit düşmüş ve aynı yere gömülmüştür. Mensup olduğu mezhep, Hanefi mezhebi olup, Bağdat'ta medfun bulunan ve bu mezhebin banisi olan İmam-ı Azam Ebu Hanife Hazretlerinin hizmetinde de bulunmuş ve 96 yaşında vefat etmiştir. Sunguroğlu, I, 327-328.

⁵³ "Bir tarihte Harput'un ilk kaymakamı Şevki Bey, akşamcıydı ve ehli keyf bir zattı. Bir yıl yazı geçirmek üzere Feth Ahmet civarındaki Hacı Halil oğullarının bahçelerinden bir bahçe kiralamıştı. Cuma günleri dostlarından bazıları bahçeye gider, orada demlenir ve eğlenirlerdi. Yine böyle bir günde biraz demlendikten sonra sık ağaçlarla kapalı olan havuz başının manzarası Şevki Bey'in alkol ile neşelenen ruhunu sıkıştıracak ki, ayağa kalkmış ve etrafta dolaşmaya başlamış... Karşıda türbenin tam alt tarafında derenin kenarında yeşil bir düzlük görünce kilimlerin, şiltelerin ve rakı sofrasının buraya naklini emretmişti. Fakat misafirlere birisi türbeyi göstererek oraya pek yaklaşmayalım demiş de Şevki Bey buna aldırmaş ve müstehzi bir şekilde emrini tekrarlamıştı. Bu emir üzerine tam Fatih Ahmet türbesinin önündeki kayaların altında sofrası kurulmuş ve sohbet başlamıştı. Yemişler, içmişler, eğlenmişler ve geç vakit dağılmışlar. Ertesi sabah, Şevki Bey, yatağından kalktığında çenesinin eğilmiş olduğunu ve bir kelime dahi konuşmadığını hissedince bundan çok müteessir olmuş... Kasabada ve Elazığ'da bulunan bütün doktorlara muayene edilmiş ise de yapılan tedavilerin hiç birisi fayda vermemiş ve bu darbenin nereden geldiğini hemen anlamıştı. Birkaç gün evinden çıkmamış ve sonra Fatih Ahmed'e giderek türbeyi ziyaret etmiş ve af dilemiş... türbeyi ve yanındaki mescidi tamir, önündeki sahayı tesviye ettirerek türbenin önüne bir çeşme yaptırmış... su getirmiş ve ağaçlandırmıştır. Bu hizmetinin mükâfatını da az zaman sonra çenesinin düzelmesi ile görmüştür. Bu hadiseyi Harput'ta bilmeyen ve işitmeyen kimse kalmamıştır". Sunguroğlu, I, 328-330.

Feth Ahmet Baba türbesinin dış duvarına asılı levhada şu bilgiler yer alır: Feth Ahmet Baba Türbesi adıyla anılan bu türbenin Harput'ta XII-XIII yüzyılda saltanat süren Artuklu hanedanı hükümdarlarından Ebu Feth İzzettin Ahmet'e ait olduğu anlaşılmıştır. Türbe sekizgen planlı, iki katlı ve kümbetli idi, Kümbeti ve ikinci katı Mansur Baba türbesi gibi Harput'tun 1134 yılında Selçuklular tarafından zapt edildiği zaman yıkılmıştır. Bitişindeki mescit çok sonraları yapılmıştır. Feth Ahmet bahçelerinin Harput Artuklu hükümdarına ait olduğu ve türbenin güneyinde ve Kurebaşı tepesindeki enkazın bu hükümdarın yaptırdığı saraya ait bulunduğu sanılıyor. Bu levhanın alt kısmında da İngilizce bilgi yer alır.

Bu ziyaret mekânına gelen bazı ziyaretçiler; türbenin avlu kısmına açılan kapıdan itibaren ritüeller uygulamaya başlarlar. Söz konusu kapıya el sürmek ve öpmek şeklinde başlayan uygulamadan sonra türbenin kapısındaki basamaklara gelirler. Burada bazı ziyaretçiler yere kapanarak secde halinde o basamakları sırasıyla üçer kez öpüp alınlarını dokundururlar. Ondan sonra biraz doğrulup kapının sağ ve sol taraflarına el sürüp öperler ve türbenin içine geçerler. Sandukanın hemen yanında önce secde edip sonrasında da sandukanın örtüsünü 3-5 kez öpüp alınlarına dokundururlar. Devamında ise dizlerinin üstünde sürünerek sandukanın etrafında 3-5-7 kez dönerler. Bu sırada da mezarın baş kısmına ve ayak kısmına geldiklerinde sandukanın örtüsünü öper ve sandukaya el ve yüz sürerler. Sonrasında da sandukanın ayak tarafında önce dua ederler akabinde bir süre secdeye kapanarak kalkıp sandukayı tekrar üç kez öpüp anlımı koyduktan sonra arka arkaya türbeden dışarı çıkarlar. Sonra da Türbenin dış duvar kenarlarına dilek tutarak mum yakıp bırakırlar ve türbenin kible tarafındaki duvarlara dilek tutup dua ederek taş yapıştırma işlemini gerçekleştirirler.

Türbe daha ziyade yaz aylarında Perşembe ve Pazar günleri ziyaret edilir. Şifa ve kısmetin açılması amacıyla gelen ziyaretçiler dua, dilek ve adaklarda bulunur. Bir mesire yeri özelliğini taşıyan Feth Ahmet Baba Türbesine ziyaretçi olarak Elazığ'da her kesimden ziyaretçi olduğu gibi, çevre iller başta olmak üzere Türkiye'nin her yerinden de ziyaretçi gelir. Ziyaretçilerin bir kısmı, türbenin yanındaki mescide girerek iki rekât namaz kıldıktan sonra türbe kısmına geçerek dua edip ayrılır. Bazıları ise yanlarında getirmiş oldukları yiyecek ve içecekler ile ağaçların altında veya türbenin kenarında veya çevresinde piknik yaparlar.

Ziyaret amaçları olarak: çoğunlukla felçli, dili tutulmuş, deli, çocuğu olmayan, sihir, büyü ve nazara gelmiş kimseler ile çeşitli niyet ve dilekleri bulunan kimselerin ziyaret ettikleri bir mekandır. Akıl hastalarının bu ziyaretgâhta bir gece yatırılması ile iyileşeceğine, burada koluna demir bilezik geçirip çıkarmayanların çocuk sahibi olacaklarına inanılır. Ayrıca dileklerinin gerçekleşmesi için türbenin duvarlarına taş yapıştıran ve mum yakanlar da bulunmaktadır. Taş yapıştıran kişiler, dileklerinin gerçekleşmesi için taşın duvara yapıştığı yerden düşmeden kalması ve bunun üç hafta ard arda Cuma günleri tekrarlanması gerekir. Mum yakanların da

gerçekleşmesini istedikleri dileklerinin olması için mumun sönmeden yanıp bitmesi gerekir. Türbenin hemen yanında bulunan “Dağdağan (Dardağan) Ağacı” Feth Ahmet Baba türbesine yakınlığından dolayı kutsal sayılmakta ve dileklerin gerçekleşmesi için çeşitli renklerde kumaş ve bezler bağlanmaktadır. Türbenin içine ve mescidin mihrabına kalemlerle yazılmış “Ya Rabbim Hastalığıma şifa Eyle” “Allah’ım beni dindar bir erkeğe nasip et” gibi yazılı ifadeler de bulunmaktadır⁵⁴. Günümüzde bu yazıları engellemek amacıyla iç ve dış olarak mekân sık sık boyandığı için dileklerin yazılı olduğu kâğıtlar mescit ve türbe kısmında örtülerin altına konulmaktadır.

Feth Ahmet Baba’yı ziyaret ettikten sonra, dilekleri gerçekleşen ve hastalıklarından şifa bulan ziyaretçiler, türbeye halı kilim, seccade ve kurban getirerek adaklarını yerine getirirler. Kurban kesmek için özel yer yapılmıştır. Burada asılı bir levhada “her saat kasap bulunur” ibaresi yer alır. Bu mekânda çocuk dileği gerçekleşenler erkek çocuklarına Fethi veya Fet Ahmet, kız çocuklarına Fethiye ismi verirler. Elazığ’da bu isimler çok yaygındır.

12- Beşikçi Baba (Hırkalı Baba)

Beşikçi Baba türbesi, Harput’ta Balakgazi heykelinin bulunduğu tepenin doğu yamacında bulunmaktadır. Türbe basit taşlardan örülmüş toprak sıvalı, sade görünümlü iç kısmı kubbemsi olup sergilidir. Halk arasında, türbenin bulunduğu yerde bir ailenin topluca şehit edildiği şeklinde rivayetler vardır. Burada yatan şehitlerin, Arap ordularının Harput’u fetihleri sırasında öldürdükleri ileri sürülmektedir. Halk arasında Hırkalı Baba olarak da isimlendirilen Beşikçi Baba’nın tarihi kişiliği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Türbede bulunan beşiğin çocuğuna ait olduğu bu sebeple halk arasında bu ziyarete “Beşik Baba” denildiği rivayetleri bulunmaktadır⁵⁵.

Elazığ ve çevresinde bu ziyaret, çocuğu olup da yaşamayan kadınların çocuklarının yaşamasını sağlamak için ziyaret etikleri, dua edip adak adadıkları önemli bir mekandır. Hasta çocuk ailesi tarafından türbeye bırakır, eğer çocuk bırakıldığı yerde annesinin arkasından ağlarsa, onun yaşayacağına, aksi halde öleceğine dair inanç mevcuttur. Ziyaretçilerden özellikle çocuğu yaşamayan analar, hazırladıkları bebek ve beşik sembollerini bu türbeye bırakarak, yaşayacağına inandıkları çocuklarına kavuşacakları günü ümitle beklerler⁵⁶. Türbe özellikle Çarşamba ve Perşembe günleri ziyaret edilir. Türbede tahtadan yapılmış, içinde yeşil renkli döşek ve yastık bulunan küçük bir beşik bulunmaktadır. Çocuğu olmayan bayanlar, bezden yaptıkları küçük bebekleri bu beşiğin içine

⁵⁴ Araz, 110.

⁵⁵ Sunguroğlu, I, 324.

⁵⁶ Araz, 99, 108-109.

koymakla, özlemle bekledikleri çocuğa sahip olacaklarına inanırlar⁵⁷. Soğuk günlerde türbe kapısı kapalı olduğu zamanlarda da gelen ziyaretçiler, peçete ve bezlerden yapmış oldukları bebek ve beşikleri türbeye dayandırılmış olan demir çubuklara asarlar. Hasta çocukları, türbe içinde bir süre bırakmakla da şifa bulacaklarına inanılır. Ayrıca çeşitli hastalıklar için türbenin iç kısmında toprak alıp evlere götürülür ve su içinde eritilip içmek suretiyle şifa bulacaklarına inanılır. Daha önceleri türbenin duvarına yaslanmış büyük kuru bir ağaç dalına dilek için bez bağlanırken son zamanlarda, davranışı hurafe olarak nitelendiren bazı kişilerin uyarılar üzerine direk kaldırılmıştır.

Ayrıca ziyaretçiler, dileklerinin gerçekleşmesi için türbenin dış dışına mum yakıp bırakırlar. Şayet mum sönmeden, yanıp biterse içlerinde tuttukları dileklerin gerçekleşeceğine inanırlar. Türbenin hizmetini yapan türbedar, bu ziyarete gelmek suretiyle dilekleri gerçekleşen birçok ziyaretçinin bulunduğunu ifade etmektedir. Bunlardan bir tanesi; Adapazarı'nda oturan ve yaklaşık 10 yıl çocuğu olmayan bir kadının Beşikçi Baba'yı ziyaret ettikten sonra aynı yıl çocuk sahibi olduğu ve daha sonra burada bir kurban keserek adağını yerine getirdiği şeklindedir⁵⁸. Bu ziyaret mekânında tutulan dilekler gerçekleştikten sonra mutlaka adak yerine getirilir. Bu ziyaret için adaklar; kurban kesmek, türbeye seccade, kilim, vb. şeyler getirmek şeklindedir. Cumartesi ve Pazar günleri Harput'a gezmek için gelenlerin de birçoğu Beşik Baba'yı ziyaret edip dua okumaktadır.

13- Üryan Baba (Tespikli Baba)

Üryan (Uryan) Baba türbesi, Harput'a çıkarken dik kayalıklara varmadan sağ tarafta 100m kadar mesafede ağaçlık bir yerde kayaların yanındadır. Türbe bir kaya oyuğundan ibaret olup hemen önünde bir bölüm ve yanında da bir mescit bulunmaktadır. Yapılar basit taşlardan yapılmış bakımsız olup üstü çatılıdır. Ziyaretgahın çevresi mezarlıktır. Türbe ve mescit sergilidir. Üryan Baba için Tespikli Baba ifadesi de yörede kullanılır. Sunguroğlu, türbenin yanında bulunan mescidin eskiden tekke olarak kullanıldığını ifade eder. Kitabesinde, burada yatan zatın Ömer oğlu Hafız Muhammed olduğu ve burada şehit düştüğü yazılıdır⁵⁹. Türbe 1278 yılında yapılmış, giriş kapısının hemen sağ tarafında sanduka bulunur. Üryan Baba'nın tarihi kişiliği gibi mezarının yerinin tespiti de menkıbeye dayanır. Nitekim Harput Alaca Mescid mahallesinde oturan Hacı Ali namında bir zatın gördüğü rüya üzerine oğlu Süleyman'la kabrin bulunduğu yeri kazar ve ortaya bir lahit çıkar. O, Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi'ye haber verir. O da

⁵⁷ Benzer uygulama Sivas-Kangal Tezveren Baba Ziyaretinde de görülür. Bkz: Ahmet Gökbel, "Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile ilgili İnanç ve Uygulamalar" *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, Sivas 1999, S. 3, 167.

⁵⁸ Ali Kıracı, Tunceli doğumlu, 72 yaşında, okur yazar, Elazığ'da İkamet ediyor. (16.09.2007).

⁵⁹ Sunguroğlu, I, 339.

Üryan Baba'nın kimliğini keşfen tespit eder. Daha sonra türbe yapıldığında bu ailenin türbedarlığı üstlendiği ifade edilir⁶⁰.

Üryan Baba'nın mekânı çeşitli dilek ve hastalıklar için geçmişten günümüze ziyaret edilir. Özellikle akıl hastası, sara ve felçli hastalar bu mekâna getirilip bir süre burada yatırıldıklarında iyileştiklerine inanılır. Sunguroğlu, türbede her tanesi ceviz büyüklüğünde bir tespihin olduğunu, dilek ve şifa talebinde bulunan ziyaretçilerin bu tespihin içinden geçtiklerini ve böylece dileklerinin kabul edileceğine inandıklarını belirtir⁶¹. Hali hazırda bin taneli olduğu söylenen tespih, mescidin duvarında asılı olup ziyaretçilere söz konusu uygulamayı türbedar dua okuyarak üç kez aynı anda yapmaktadır. Ayrıca son yıllarda ağaçtan basit bir şekilde aynı büyüklükte yapılmış ikinci bir tespih de sandukanın üzerinde bulunmaktadır. Türbedar dilek ve her türlü maddi ve manevi rahatsızlıklar için ziyaret edildiğini ifade etmektedir. Türbedar bu mekanda gerçekleşen bir çok menkıbe anlatmaktadır. Bir defasında karargahta gece nöbet tutarken meydana gelen bir depremden Adıyamanlı bir asker Harput'a doğru gökyüzünde bir ışık görmüş ve çok korktuğu için dili tutulmuştur. Bunun üzerine komutanları çare için Harput'taki türbelere getirip gezdirmişler ve son olarak da Üryan Baba türbesine getirmişler. Türbedarın ifadesine göre yaklaşık yarım saat türbede asker yatmış ve kalktığında konuşarak ve Allah'a şükrederek dışarı çıkmıştır. Yine türbedar, geçen yıl iki genç kızın sınavı kazanmak için gelip dua ve dilekte bulduklarını, bir süre sonra bir tanesinin gelip dileğinin gerçekleştiğini söylediği ve akabinde kurbanını getirip burada kestiğini söyledi⁶². Ziyaretgâh genellikle Cumartesi ve Pazar günleri yoğun olarak ziyaret edilir. Günümüzde ziyaretçiler dilek ve şifa maksadıyla bu mekânda namaz kılıp dua eder, bazıları mum da yakar, mumlar türbenin giriş kapısının üstündeki boşluğa bırakılır. Ayrıca halı, seccade, tespih, süpürge gibi şeylerde türbeye bırakılmaktadır.

14- Haydar Baba

Haydar Baba türbesi, Elazığ merkez Asrı mezarlıkta olup mescit ve sanduka kısmı olmak üzere iki bölümden oluşur. Özellikle bu mekânın Cuma ve Pazar günleri ziyaretçisi çoktur. Türbenin bakım ve temizlik hizmetini yapan yaşlı bir kişi, Cuma ve Pazar günleri türbeyi açtığını söyledi. Ayrıca bu zatın müritlerinin zaman zaman burada toplandıkları ve zikir çektikleri ifade edilir. Sandukanın olduğu yerde bulunan rahlede çokça dilek yazıları yer almaktadır. Örneğin "Allah'ım Haydar Baba aşkına

⁶⁰ Menkıbeler Hakkında geniş bilgi için bkz: Sunguroğlu, I, 338-339; Aydoğmuş, 278-279;.

⁶¹ Sunguroğlu, I, 337, Sunguroğlu, İlkbaharda bademler çiçek açtığı zaman civar mahalle halkından birçoğunun buraya geldiğini ve yemek sofraları kurduklarını ve akşama kadar eğlendiklerini belirtiyor.

⁶² Abdulkadir Sertkaya, 1932 Palu Doğumlu, Harput'ta ikamet etmektedir. 1999 yılından beri türbedarlık yapmaktadır. (12.04.2009)

Ahmet'e zihin açıklığı ver" "hayırlı kader nasip eyle, âmin" "aileme sağlık ve huzur, abime de evlat nasip et" "İnşallah çok başarılı bir öğrenci olurum" "Allah'ım beni sevdiğime kavuştur". Örneğini verdiğim bu dilek yazılarından ziyaret amaçları da yorumsuz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Dilekleri gerçekleştirenler burada Yasin veya mevlit okutur ve ikramda bulunurlar.

15- Seyyid Kasım Baba

Seyyid Kasım türbesi Merkez Ulukent (Hüseyinik) mahallesinde Harput'a doğru bir yamaçta olup yakınında evler bulunmaktadır. 1523 tahrirlerinde ilk defa bu köydeki Seyyid Kasım zaviye ve vakfiyesinden bahsedilir⁶³. Halk arasındaki rivayetlere göre; bu zat, Feth Ahmet Baba ile beraber fetih için bölgeye dört kardeşi ile birlikte gelmiş, burada şehit düşmüştür. Beraberindeki kız kardeşine düşman kötülük yapmak istemiş, bunun üzerine onların elinden kurtulmak için türbenin yakınındaki pınarın olduğu kayanın yanında sır olmuştur. Bu pınarın bulunduğu yerde eski ve harap bir yapı bulunmaktadır. Bu harabe Seyyid Kasım'ın türbesinin yakınındadır. Bu mekân için, bayan olmasına rağmen halk tarafından Guggulu Baba (Seydiyye) ismi kullanılır. Burada mezar yoktur, sadece büyük kayanın yanında bir mumluk ve pınar bulunmaktadır. Son yıllarda pınar borularla eski yapının dışına alınmıştır. Türbe; sanduka kısmı, mescit ve malzemelerin konulduğu kısım olmak üzere üç bölümden oluşuyor. Sandukanın ayak kısmında büyükçe bir su küpü dolu bir şekilde ve bir şamdan bulunmaktadır.

Bu mekân, çocuk talebi, kısmet ve derslerde başarılı olmak gibi her çeşit dilek, ruhi hastalıklar ve özellikle kulak ağrıları için ziyaret edilir. Ziyaretler, Çarşamba, Perşembe, Cuma ve Pazar günleri yapılır. Kulak ağrısı olanlar üç Çarşamba üst üste burayı ziyaret ederler ve ziyaret esnasında türbedar hanım hastanın kulağına her seferinde "Guggulu guu" diye üç kez seslenir. Sonra kayalığın yanında dua eder, mum yakarlar, pınardan su içerler ve sonrasında türbede dua ederler. Üçüncü gelişlerinde adaklarını da getirirler. Adak olarak; mevlit, Yasin okutma, kurban ve yiyecek şeklinde gerçekleştirilir. Yasin ve mevlit türü adakların gerçekleştirilmesinde türbedar bayan yardımcı olup okur. Türbedar, yakın zamanda ruhi rahatsızlığı olan bir genci ailesinin getirip burada bir gece yatırdıkları ve sabah sağlam bir şekilde eve gittiklerini ve adak olarak buraya bir yatak getirip bıraktıklarını söyledi. Yöre halkı arasında buradaki pınarın suyunun 1/8 zezem suyu karışık olduğuna dair bir inanç var. İdrar yolları iltihaplanması, böbrek taşlarını düşürdüğüne inanılır. Hatta türbedar rahim kanseri bir bayanın bu sudan içtikten sonra gece rüyasında bir zatın üstündeki elbiseyi çıkardığını ve sabah kalktığında kendisini rahat hissettiğini ve doktora gittiğinde kanserden bir iz kalmadığını söylemişler. O da adak olarak kurbanını getirip

⁶³ Ünal, XVI. Yüzyılda Harput..., 219.

kesmiş ve dağıtmış⁶⁴. Bu mekânın ziyaret amaçları arasında çocuk sahibi olma isteği de yer alır. Çocuğu olmayan ve buraya geldikten sonra hamile kalan bir kadının ailesi ile bu mekânda dua etmelerine tanık oldum.

16- Hacı Ömer Hüdai Baba

Bu zatın türbesi merkeze bağlı Güntaş (Kövenk) köyündedir. Elazığ-Bingöl karayolunun 20. km'sinde sağ tarafa ayrılan yoldan yaklaşık 1,5 km kadar içerdedir. Türbe son zamanlarda inşa edildiği için modern bir mimari ile inşa edilmiştir. Üç kubbeden oluşan yapı içerden birbirleri ile bağlantılıdır. Türbe içerisinde Ömer Hüdai Baba'nın sanduka bölümü ile diğer müritlerinin sandukaları yer alır. Bu zat, aslen Yünlüce (Mürü) köyünde doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 1811, 1821, 1827 gibi farklı tarihler ifade edilir. Erzincan'da askerliğini yaparken gördüğü rüya üzerine Erzincanlı Terzi Baba'ya gitmiş, O da kendisini Arapkirli Ömer Baba'ya göndermiştir. Erzincan'dan Arapkir'e gelip bir süre müşidi Arapkirli Ömer Baba'nın yanında kaldığı daha sonra da Urfa'da Seyyid Dede Osman'dan feyiz aldığı rivayet edilir. Hem Nakşî hem de Kadiri nitelikleri taşıyan Ömer Hüdai Baba, türbesinin bulunduğu köyde yıllarca halkı irşat etmiş ve bu yörede tasavvuf ehlinin yetişmesine büyük emek vermiştir. Bu zat ile ilgili yörede birçok menkıbe anlatılır⁶⁵. Yöre halkı maddi ve manevi sıkıntıları için bu mekânda dua ve dilekte bulunur. Türbenin çevresi mezarlıktır.

17- Akçakıralı Şeyh Hacı Ali Efendi

Şeyh Hacı Ali Efendi'nin türbesi Elazığ merkez Akçakıralı (Perçenç) beldesi mezarlığında bulunmaktadır. Ali Efendi, Şazeli meşayihinden olup türbesi dört sütun üzerine oturtulmuş kubbeli ve etrafı açık bir yapıdır. Mezarın çevresi demir parmaklıklarla çevrilidir. Bu zatın XVII. Yüzyılda yaşamış tasavvuf ehli bir kişi olduğu ifade edilir. Yöre halkı manevi huzurun temini için bu mekânı ziyaret ederler. Aynı mezarlıkta türbenin yakınında tasavvuf ehlinden Halim Baba ve oğlu Hacı Mehmet Baba'nın da mezarları bulunmaktadır.

18- Evliya Dede

Evliya Dede türbesi, Mollakendi beldesine bağlı İkitepe köyünün güneybatısında hakim bir tepenin üstünde bulunmaktadır. Bu zatın kişiliği yöre halkının anlattığı menkıbelere dayanır. Bu ziyaret, çocuk sahibi olmak

⁶⁴ Fethiye Kahraman, okur-yazar, 60 yaşında, Ulupınar doğumlu. (10.04.2009)

⁶⁵ Aydoğmuş, 204-209.

isteyen hanımlar tarafından ziyaret edilir, ayrıca konuşma zorluğu çeken (ahraz) çocuklar bu mekâna götürülür. Ziyaretçiler burada mum yakarlar, beşik ve bebek yapıp bırakırlar. Türbenin yanında su ve ağaç yoktur. Alevi ve Sünni vatandaşların ortak ziyaretgâhıdır. Kurban az da olsa kesilir ve pişirilip dağıtılır⁶⁶.

19- Miyadinli Mehmet Efendi

Mehmet Efendi'nin türbesi merkeze bağlı Yemişlik (Miyadin) köyünün üst tarafında hakim bir tepede, dikdörtgen planlı olup üç kısımdan müteşekkildir. Sağ tarafında sanduka kısmı, ortada küçük bir mescit ve sol tarafta da sohbet ve yemek yeri yapılmış ve ön tarafta çeşme bulunmaktadır. Türbe betondan yapılmış kubbeli ve sergilidir. Sandukanın kenarlarına asılı çokça tespih bulunmaktadır. Burada çevre düzenlemesi devam etmektedir. Bu zat, 1838 yılında Yemişlik köyünde doğmuş, genç yaşında Palu'da bulunan Şeyh Samini Hazretlerine intisap edip dersler almıştır. Nakşî tarikatına mensup olan Mehmet Efendi'nin kerametleri ile ilgili bazı rivayetler bulunur⁶⁷. Bu zatın ölüm tarihi 1913 veya 1918 şeklinde mezar kitabesinde yazılıdır. Türbenin çevresinde akrabalarının ve müritlerinin mezarları da bulunmaktadır. Bu zat ile ilgili anlatılan birçok menkıbe bulunmaktadır⁶⁸. Burada ziyaretler genellikle Perşembe ve Cuma günleri yapılır ve hastalar yatırılır. Kurban'ın yanı sıra hatim, Yasin ve mevlit adakları da yapılır.

20- Molla Ahmet Peykeri

Molla Ahmet Peykeri'nin türbesi, Elazığ merkeze bağlı Mollakendi beldesinde tarihi bir caminin avlusunda bulunmaktadır. Cami ile birlikte türbenin IV. Murat tarafından yaptırıldığı rivayet edilir. Sekizgen planlı olan türbe, birkaç kez onarım görmüştür. Molla Ahmet'in Erzincan'dan gelip buraya yerleştiği ifade edilir. Bazı kaynaklarda türbenin Selçuklu döneminde yapıldığı kayıtlıdır. Osmanlı dönemine ait kayıtlarda bu türbede yatan zatın Mevlana Ahmet Peykeri, bazılarının da ise Şeyh Ahmet Peykerçi⁶⁹, bir kısmında da Molla Ahmet Peykerici şeklinde yer alır. Bu zatın medrese ve zaviyesine ait kayıtlar, onun IV. Murad zamanından 120 yıl önce yaşadığını ortaya koymaktadır. Kendisinin, devrin ünlü mutasavvıflarından biri ve aynı zamanda Molla sıfatından dolayı bir medrese âlimi olduğu anlaşılmaktadır. 1518 ve 1523 tahrirlerinde medrese ve zaviyenin vakıfları belirtilir. Medrese, XIX. Yüzyılın sonlarına kadar devam etmiş ancak günümüzde sadece cami

⁶⁶ İbrahim Kan, 1953 Pertek doğumlu, Üniversite mezunu, Elazığ'da ikamet ediyor. (10.04.2009)

⁶⁷ Şeyhinin yanına giderken Hızır ile Karşılaşması hakkında bkz: Görkem, 152.

⁶⁸ Aydoğmuş, 151-155.

⁶⁹ Aydoğmuş, 105-106

ve türbe kalmıştır.⁷⁰ Bu zatın tarihi kişiliği ile ilgili olarak, XV. Yüzyılda doğduğu ve XVI. Yüzyılın başlarında ölmüş olduğu kanaati hakimdir. Müderris ve şeyh olan Molla Ahmet Peykeri, Erzincan'ın Tercan ilçesinin Peykeric köyünden akraba ve müritleriyle beraber getirilip burada iskân edilmiştir. Yörede anlatılan Menkıbelerde IV. Murat dönemi ile irtibatlandırılır. Bir menkıbede, IV. Murat, Bağdat seferine çıkarken Elazığ'dan geçer ve Ahmet Peykeri'den yardım ister. O da çeşitli kerametler göstererek yardım eder. Daha sonra Bağdat seferine çıkan IV. Murat tekrar uğrar bu sefer bu zatın öldüğünü duyar ve türbesini yaptırır⁷¹. Molla Ahmet Peykeri ile ilgili yörede birçok keramet anlatılır. Yöre halkı bu mekânı maddi ve manevi sıkıntılar için ziyaret eder, dilek ve niyazda bulunur.

21- Koca Seyyid Türbesi

Elazığ-merkez Sün köyü mezarlığında bulunan türbe son yıllarda betondan yapılmış kubbeli bir yapıdır. Eskiden ahşap bir yapı iken 1985 yılında başlanıp 2000 yılında tamamlanmıştır. Türbe iki kısımdan oluşmaktadır. Her iki bölümde sergilidir. Giriş kısmında çokça minder ve kilim bulunur ve oradan mezarın olduğu kısma geçilir. Mezar türbenin tam orta kısmında yer alır ve üzerinde yeşil, mavi ve kırmızı gibi, birçok renkten örtüler örtülüdür. Türbenin kible tarafında Hz. Ali'ye ait resimler ve baş taraf duvarda Osmanlıca ve Türkçe olmak üzere Koca Seyyid'e ait Şecere asılıdır. Türbenin ana giriş kapısının dışında sol tarafta bir metre kadar yükseğe konulmuş büyük bir taş bulunmaktadır. Türbedar bayan, bu taşın üzerinde Koca Seyyid'in el izinin olduğunu ifade etti. Ancak bu iz el izinden ziyade bir yuvarlak ve üç çizgiden oluşmaktadır. Ziyaretçilerin türbeye girmeden önce bu taşı öptükleri, el ve yüz sürdükleri ve burada niyaz ettikten sonra türbeye girdiklerini gözlemledik. Bu taş ile ilgili olarak köyün Dedesi ve Koca Seyyid'in torunu olduğunu söyleyen Ahmet Dede (85), bu taşın üzerindeki izlerin rumuz olduğunu Allah, Muhammed ve Ali'ye işaret ettiğini ifade etti⁷².

Türbe çevresinde, ziyaretçiler için kurbanlarını kesebileceği, pişirip ikram edebileceği yerler hazırlanmıştır. Türbenin çevresi tamamen mezarlıktır. Türbenin türbedarlığını her yıl ekim ayından itibaren bir yıl süreyle Koca Seyyid'in soyundan geldiklerini ifade eden ailelerin sırayla

⁷⁰ Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, 216.

⁷¹ Sunguroğlu, I, 151-151; Görkem, 147-148; Aydoğmuş, 107-109. Bu zatın doğum tarihi göz önünde bulundurulduğu zaman XVII. Yüzyılda IV. Murat döneminde sağ olması mümkün görülmemektedir. Ancak Sultan IV. Murat, Revan ve Bağdat seferine giderken Mollakendi'nin yol güzergahında olması sebebiyle şeyhin türbesini ziyaret etmiş olabilir. XVI. Yüzyıl Osmanlı tapu tahrir kayıtlarında bu külliye'nin zengin vakıflar arasında olduğu kayıtlıdır. Bkz: Mehmet Ali Ünal, "Molla Ahmet Peykerici ve Külliyesi Vakıfları" *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 43, (Ağustos 1986), 145-147.

⁷² Ahmet Mutluay, 82 yaşında, İlkokul mezunu, Sün köyünde ikamet ediyor. (23.08.2007)

yaptıkları ifade edildi⁷³. Ancak bu soydan gelen başka bir bayan bu devrin 10 yılda bir yapıldığını söyledi⁷⁴. Bu türbede cumartesi ve pazar günleri birkaç kurban birden kesilir.

Türbenin dışında sol tarafta sacdan yapılmış iki kısımdan oluşan bir mumluk vardır. Ayrıca türbenin çevresinde de mum izleri görülür. Türbenin kapısının önündeki çam ağacına ziyaretçilerden çocuk sahibi olmak isteyenlerin bağladıkları çaputlar ve bezden yapılmış asılı bebek ve beşikler bulunmaktadır. Ayrıca taş yapıştırma ve türbenin çevresinden toprak alıp götürmek de yaygındır. Taş yapıştırma, türbenin hemen önünde bulunan bir koç heykelinin kenarlarına yapılır.

Bu mekân; çocuk talepleri, kismetin açılması, aile huzuru ve çeşitli bedensel ve ruhsal hastalıklar için ziyaret edilir. Ruhsal ve bedensel hastalıklar için Perşembe günü akşamdan hasta türbede yatırılır ve sabah hasta alınır. Bu sürede hastanın iyileştiği ifade edilir. Özellikle yaşlı bayan ziyaretçilerin ziyaretin kapısının eşiğini ve kapının kenarını öptükleri ve mezarın bulunduğu mekâna girerken secde ettikleri ve sonrasında da mezarın sağ baş tarafından başlamak suretiyle sola doğru mezarı öperek etrafından 3, 5, 7 kez döndükleri ve mezarın kenarına oturarak el ve yüz sürdüklerini ve dışarı çıkarken de geriye doğru arka arkaya dua ederek çıktıklarını gözlemledik.

22- Servi Baba

Servi Baba Ziyareti, Sün köyünün yaklaşık 5-6 km batısında bir tepenin hakim noktasında bulunmaktadır. Ziyaret; Tepenin tam ortasında büyük bir servi ağacı ve çevresine yığılmış taşlarla adeta iki metre kadar yükseklikte duvarlarla çevrilmiş ve doğu batı yönlerinde taş yığılmasından ibarettir. Burada yatan zatın tarihi kişiliği bilinmemektedir. Taşlarla yükseltelen kısmın iç tarafında mum yakılan, taş yapıştırılan yerler bulunmaktadır. Ziyaretin tam ortasında büyük iki servi ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçlardan küçüğü bırakılan mumlardan zarar gördüğü için kısmen kurumuştur. Ziyaretin kuzey kısmına düşen yüksek taş duvarın üzerinde şifa ve dilek amacıyla hastaların ve ziyaretçilerin bıraktıkları halı ve minderler üzerinde bir süre yattıklarını gözlemledik. Bu mekâna gelen ziyaretçiler çoğunlukla kurbanlarıyla beraber gelirler. Genellikle Elazığ ve çevresinden ziyaretçi çeken bir kutsal mekân konumundadır. Ziyaretin hemen yanında bir göz ev yapılmıştır. Bu mekân sergili olup kible tarafı duvar Hz. Ali'ye ait

⁷³ Makbule Öztürk, 75 yaşında, Sünköyü Doğumlu, köyde oturuyor, (26.08.2007). Bu yaşlı bayan gelen ziyaretçilere yardımcı olduğunu bu mekan ve çevresinin temizliği ile ilgilendiğini ifade etti. Ziyaretçiler de gerek kurban etlerinden gerekse para vb hediyeyle türbedara yardım etmektedirler.

⁷⁴ Makbule Öztürk, Sün köyü doğumlu, 85 yaşında, Kara Arap Ziyaretinin türbedarı. (09.4.2009)

resim ve motiflerle süslüdür. Özellikle kap kacak için kullanılan bu mekânda bazı hastaların geceledikleri de ifade edildi.

Ziyaretçilerin bu mekânda uyguladıkları ritüeller olarak kurban, ziyaretin duvarındaki veya iç kısmındaki taşlara el ve yüz sürme, öpme, mum yakma, çaput bağlama, mezarın üzerine taş koyma, kurban etinden hazırlanan lokmadan taşların üzerine koyma, ekmek vb yiyecek bırakma, bu mekândan taş ve toprak alma yaygın ritüellerdir. Ziyaretin bulunduğu tepenin yamacında su bulunmaktadır. Çevre köylülerin katkısıyla suyun getirildiği ifade edildi. Suyu yakın noktada kurban kesim yerleri de yapılmıştır. Özellikle havaların iyi olduğu günlerde kurbanlarını alan aileler bu mekânın yolunu tutarlar. Buraya gelen ziyaretçiler öncelikle niyaz ve dua yaptıktan ve Servi Baba'nın makamı olarak belirlenen yerde taşlara el, yüz sürerek ve öperek saygısını gösterdikten sonra kurban kesme işlemine geçerler. Kurbanın kesimi, doğranması ve pişirilmesi işleminden sonra ikram ederler ve kendileri de yerler. Daha sonra ziyaretçiler gün boyu bu mekânın manevi atmosferinden fazlasıyla yararlanmaya çalışırlar. Bu mekânda da taşlarla belirlenen büyük makamın etrafından ziyaretçiler 3,5, 7 kez dönerler.

23- Kara Arap

Elazığ merkez Sün köyünde türbesi bulunan Kara Arap'ın, Koca Seyyid ile beraber bu bölgenin fethi için geldiği ve burada şehit düştüğüne inanılır. Türbe ahşap yapı olup üstü çatılı, tek mekânlı ve sergilidir. Türbenin duvarlarında dini motifli tablolar, Hz. Ali'ye ait resimler ve sandukanın üzerinde çokça yeşil örtü bulunmaktadır. Türbenin yanında koca bir tut ağacı ve çeşme bulunmaktadır ayrıca kurban kesim ve pişirme yeri yapılmıştır. Mum yakmak için demir sacdan yer yapılmıştır. Türbedarı⁷⁵, kendilerinin Koca Seyyidin Torunları olduklarını, Arapaskil sülalesi olarak bu zatın türbedarı olduklarını ve bu görevi kayınvalidesinden aldığını, kendisinden de çocuklarına ve gelinine kalacağını ifade etti.

Türbede destek amaçlı kullanılan ve sandukanın baş kısmında yer alan direğin dibindeki çukurdan toprak alınır. Bu toprağı kimisi diline sürerek yer kimisi de suya koyup içer. Buradaki büyük direğe dilek amacıyla çokça çaput bağlanmıştır. Ziyaretçiler dilek amacıyla çaput bağlar. Hatta orda büyük bir çuval bu direktten alınan çaputlarla dolu duruyordu. Bağlanan çaputlar çok artığında onları toplayıp torbaya koyduğunu türbedar anlattı. Ayrıca direğin üst kısmında bağlı olan yeşil kurdeleden ziyaretçilere, teberrüken biraz kesilip verilir. Bu parçayı hastalar ve dilekleri olanlar üzerlerinde taşırlar. Sandukanın sağ ve sol her iki tarafında boydan boya çokça bebek yer almaktadır. Bunların bir kısmı hazır bebekler olup giydirilmiş ve dilek amaçlı bırakılmış bir kısmı da el yapımı olup dilek

⁷⁵ Makbule Öztürk, Sün köyü doğumlu, 85 yaşında ev hanımı, okur yazar değil. (09.04.2009)

amaçlı bırakılmıştır. Ziyaretçiler bu mekânda sandukanın örtüsünü öperler, mezarın etrafında dönerek dua ve niyazda bulunurlar. Özellikle çocuk talebi olanlar bebeklerden bir tanesini evlerine götürüp bir süre temiz bir şekilde muhafaza ederler, bebekleri olduğunda da buraya getirip bırakırlar. Başka amaçlarla bu bebekler alınmaz. Türbedar, birkaç yıl önce kendisinin Gaziantep'te oturan gelininin (Aysel) buradan bir bebeği amacının dışında alıp evine götürdüğünü, ancak korkulu rüyalar görmesi üzerine eşiyle (Hamza) beraber geri getirdiklerini ve burada kurban kestiklerini ifade etti.

Ziyaret; ateşli hastalıklar, fiziksel ve ruhsal hastalıklar, çocuk sahibi olmak gibi amaçlarla ziyaret edilir. Türbedar, birkaç yıl önce Fransa'da çalışan bir ailenin hasta çocuklarını getirip burada bir gece beraber yattıklarını ve sabahleyin çocuğun iyileştiğini ve ailenin burada kurban kestiğini ve her yıl gelip bir gece bu mekânda yattıklarını ve kurban kestiklerini anlattı. Yine türbedar yakın zamanda köyde havale geçiren ve doktorların çare bulamadıkları bir kız çocuğunu ailesinin bu mekânda bir gece yatırdıklarını ve sabahleyin iyi bir şekilde eve götürdüklerini söyledi. Ziyaret, en çok Cuma akşamları ve Pazar günleri yapılır. Hastalar Cuma gecesi burada yatırılır. Dilekleri gerçekleşenler gelip adaklarını sunarlar. Mum için de türbenin kenarında demir sacdan yer yapılmıştır.

Yöre halkı bu ziyaretin sevgisinin bebeklere olduğuna, bu bebeklerin Cuma akşamları dirilip bu zata hizmet ettiklerine inanırlar. Türbedar, bu ziyaretgâhta bulunan bebeklerden eskiyen ve kirlenenleri kendisinin suya değmemiş beyaz bir beze sardığı ve Koca Seyyid mezarlığında bunlar için ayrılan yerde küçük bir mezar kazdırarak gömdüğünü söyledi.

24- Abdulcabbar Ziyareti

Elazığ-Merkez Yurtbaşı beldesi Sedeftepe (Mığ) köyünde birkaç bölümden oluşan bir ziyaretgâhtır. Yanındaki bir odada eşya ve yataklar vardır. Kurban kesme, pişirme ve ikram etme yerleri yapılmıştır. Sandukanın bulunduğu kısım geniş bir mekân olup dört kubbelidir. Türbe sergili olup kible istikametinde ayrıca seccadeler serili, sandukanın üzerinde kırmızı, mavi, yeşil ve mor örtüler, rafta birkaç Kur'an ve duvarlar Hz. Ali ve Alevi motifli tablolarla süslenmiştir. Türbenin tam ortasında bir direk bulunmakta bu direğin etrafı beton sıvalı olup etrafına yeşil mavi bez ve yazmalar sarılıdır. Türbenin dışında kuzey kısmında mumluk yapılmıştır ve çokça mum kalıntısı mevcuttur.

Bu ziyaretgâhta 30 Ağustos günü her yıl çevre köy, kasaba ve şehir merkezinden ziyaretçilerin katılımı ile büyük Cem şöleni düzenlenir. Türbenin önündeki geniş alanda sema ve cem töreni yapılır. Diğer zamanlarda türbenin içinde cem ve sema yapılır. Türbedarın ifadesine göre burada yatan zat; Mekke'den 750 yıl kadar önce annesi ve babası öldürüldükten sonra buraya babaannesini ile beraber düşmanın zulmünden

kaçıp gelmiş ve annesi burada uzun süre yaşadktan sonra vefat etmiştir. Abdulcebbar, bu mekânda sır olmuş ve kendisine türbe, içine de sanduka yapılmıştır. Türbe eskiden ahşap ve harap halde iken, Müteahhit Turab Kaygusuz tarafından 10 yıl önce bu günkü yapısı ile inşa edilmiştir.

Bu mekânı; kısmetinin açılmasını isteyen gençler, çocukları olmayan aileler, bedensel ve ruhi hastalıkları olanlar, derslerinde başarılı olmak isteyen öğrenciler ziyaret ederler. Ziyaretçiler bu mekâna giriş ile beraber manevi teslimiyet sergiler, bayanlar başlarını örter ve türbenin kapısının sağ veya sol kenarlarını öpüp, el ve yüz sürdükten sonra içeri girerler. Önce türbenin ortasındaki direği öperek el ve yüz sürerler ve etrafında 3-5 kez dönüp dileklerini dilerler. Sonrasında sandukanın ayak kısmından başlayıp örtüsünü öperek ve sandukaya el ve yüz sürerek 1, 3 veya 5 kez etrafında aynı şekilde sağdan sola doğru döndükten sonra sanduka önlerinde olacak şekilde kibleye dönerek diz çökerler dua ve dilekte bulunurlar. Bu pozisyonda bir süre otururlar sonra kalkıp bu zatın yeşil örtüsünden kesilmiş bir parça bez (bereket ve koruma amaçlı) alırlar ve mezarın yanında tabakta bulunan topraktan biraz alıp dillerine sürerler. Türbedar ekmek, şeker, bisküvi vb yiyecekleri lokma olarak ziyaretçilere şifa ve dileklerinin gerçekleşmesi niyetiyle ikram eder. Türbeden çıkacakları zaman arka arkaya dua ederek çıkıp dışarıda mum yakarlar. Ziyaretçiler de getirdikleri yiyecekleri çevredeki insanlara dağıtırlar. Bu sunulan şeyleri bazı ziyaretçiler evlerine de götürürler. Ziyaretçiler, bez parçası ve toprağı; bereket, koruma, çocuk sahibi olmak ve şifa amacıyla da üzerlerinde taşır, hastaların yastığının altına konur. Öğrencilerin başarısı için bu nesnelere kitap veya defterlerin arasına konulduğunu türbedar ifade etti. Buradaki toprağı alıp amacın dışında rastgele döken bir kadın evindeki bütün buğdayın dökülüp telef olduğunu söylemiş. Bu toprak rastgele yerlere dökülmez.

Bu ziyaretgâh ile ilgili olarak türbedar, gerçekleşmesine şahit olduğu bazı vakaları anlattı. Bunlar: 10-15 sene çocuğu olmayan bir ailenin inarak gelmesi sonucu iki çocuğunun olduğu ve burada iki kurban kestiğı ve her yıl ziyarete geldiğı; Yine ağzı eğilmiş veya felçli hastaların burada bir gece yatırılması suretiyle sabah sağlam olarak eve döndükleri ve birkaç gün sonra kurban getirip kestiklerini anlattı⁷⁶. Bu mekânın ziyaret günleri Cuma akşamları, Cuma ve Pazar günleridir.

25- Ağı İçen Evlatları

Elazığ merkez Pirinç köyünde köye hakim bir tepede Ağı İçen Evlatları olarak isimlendirilen bir ziyaretgahdır. Türbede yatan iki zat,

⁷⁶ Zahide Yetkin, Sedeftepe köyü doğumlu, 70 yaşında, köyde ikamet ediyor. (10.04.2009)

Ağuçan⁷⁷ aşiretine mensup olup Hozat'ın Karabayır (Bargını) köyünden gelip buraya yerleşmişler. Bu türbede baba oğul; Seyit Halil Dede (Baba) (öl: 1964), Seyyid Rahim Dede (oğul) (öl: 1994) yatmaktadır. Bu türbeyi ilk önce Kazım Kaya Dede yapmış daha sonra oğlu genişletmiştir. Türbe iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmı sergili olup oturulan ve hastaların yatırıldığı bir yer olup çokça yatak bulunmaktadır. Buradan mezarların bulunduğu yere geçilir. Sandukaların olduğu bölümde sergili olup duvarlar Hz. Ali, on iki İmam, Hacı Bektaş Veli ve başka Alevi inanç motifleri ile süslüdür.

Türbenin yanında ziyaretçilerin kurbanlarını kesip pişireceği yerler yapılmıştır. Türbenin girişinde bir kumbara bulunur. Ayrıca her yıl Ağustos ayının ikinci pazarında Mersin, Maraş, Malatya, Tunceli gibi illerden de gelen ziyaretçilerin toplandığı ve toplu halde kurban kesip cem töreni yaptıkları şölen için bir mekân hazırlanmıştır. Bu mekân çevre kasaba ve köylerden her tür hastalık için ziyaret edilir. Köyden bir yaşlı bu mekânın ziyaretçisinin çok olduğu söyledi ve yakın zamanda şahit olduğu bir olayı: Yakın köy olan Balıbey'den bir ailenin 7 yaşında ama konuşamayan çocuğunu getirdiğini ve ailece bu türbede bir gece yattıklarını ve sabahleyin çocuğun konuştuğunu, akabinde ailenin kurbanını getirip burada kestiği ve pişirip dağıttığını anlattı. Kendisi ile mülakat yaptığım kişi burada yatan her iki zatı da gördüğünü ve burada oturup uzak mekânları gördüklerini söylediklerine şahit olduğu, sık sık kerametler sergiledikleri ve öldüklerinde de buraya gömülmelerini vasiyet ettiklerini anlattı. Kurban kesilen yerin yanında ocak şeklinde mumluk yapılmıştır, çaput bu mekândaki ağaçlara bağlanır ama çoğaldıkları zaman topladıklarını ifade ettiler⁷⁸.

Elazığ merkez, belde ve köylerdeki ziyaret mekânlarından bazılarını, makalenin hacmi açısından sadece ismini zikretmekle yetineceğiz. Kesrikte; Mehmet Siyah, Ali Beyaz Kardeşler, Garip Hüseyin Baba, Hızır Baba, Hacı İbrahim Hakkı, Oğlu Şeyh Rıza, Hacı Ömer; Asri mezarlıkta: Muharrem Hilmi Efendi ve Demirci Mustafa Baba; Hozik köyü yakınında Şeyh Şazili; Harput'ta: Muhammed Mazhar Efendi, Hacı Hulusi Efendi, Şeyh Hacı Muhammed Nuri, Ahi Musa, Çekme Baba, Muzdafır Baba, Seyyid Ahmet Çapakçuri; il merkezinde: Mazhar Efendi, Palulu Mehmet Baba, İğneli Baba, Salı Baba⁷⁹ bulunmaktadır. Mekan olarak da Harput'ta Dua tepesi ve merkezin güney batısında Meryem Dağı gibi yerler kutsal görülür.

⁷⁷ Ağu zehirdir. Ağu İçen; Hozat'ın Bargın (Bargını) köyüne Hacı Bektaş Veli tarafından görevli gönderilen bir zattır. Erzincan civarında Yavuz Han adında bir Han'ın, babasının kerametini görmesi için içirdiği zehrin, Ağu İçen'e zarar vermemesinden dolayı bu ifade kendisine sonrada aşiretine isim olarak verilmiştir. Bkz: Ertuğrul Danık, *Koç ve At Şeklindeki Tunceli Mezar Taşları*, Ankara 1993, 22-23.

⁷⁸ Asım Arslantaş, 1938 Pirinç Köyü Doğumlu, ilkokul mezunu, emekli. (09.04.2009)

⁷⁹ Sunguroğlu, 340-342; Araz, 182-184.

B. AMAÇLARI AÇISINDAN ZİYARET YERLERİNİ DEĞERLENDİRME

Araştırma alanımızda belirttiğimiz kutsal mekânlar ve bunların çevresindeki kutsal nesnelere, kutsalla olan irtibatından dolayı artık sadece mezar, taş, ağaç, su olarak algılanmayıp bizzat kutsalı açığa çıkarmaktadırlar. Bu sebeple atalar kültü ve yer su inanışları çerçevesinde eski Türklerde olduğu gibi günümüzde de insanlar, mümkün olduğunca kutsalın içinde veya kutsallaştırılmış nesnelere yakınında yaşama isteğini sergilemektedirler. Türkçede genellikle ölünün gömüldüğü yerde, kabrin üzerine yapılan ve ziyaret edilen binayı ifade etmek üzere kullanılan türbe, Orhun kitabelerinde “bark” terimi ile ifade edilir⁸⁰. Türk din tarihinde önemli bir yeri olan Türbe kelimesi; Arapça “türab” kelimesinden türetilmiş olup, hem evliyaya ait hem de abidevi mezarları ifade etmek üzere kubbenin karşılığı olarak kullanılır⁸¹. Söz konusu türbeler ulu kişilerin yattığı yerler olduğu gibi, makam veya manevi ikametgâhlar da olabilir.

Elazığ yöresinde mezar ve türbe olarak tespit ettiğimiz ve halk arasında yatr olarak kabul edilen kutsal mekânlar genelde erkeklere aittir. Halkın ziyaret ettiği bu mekânlarla ilgili anlatılan pek çok keramet, bunların kutsiyetinin halk arasında yayılmasına sebep olmuştur. Ayrıca ziyaret yerlerine giden kişilerin aldığı sonuçlar (Hastaların iyileşmesi, kısmetin açılması, yağmur yağması gibi) ve yardım görme motifleri kutsal mekânların cazibesini artırmaktadır. Bu durumda ziyaretçilerin artışı da söz konusu olmaktadır. Kendisinde maddi ve manevi güç olduğu kabul edilen ve çeşitli faydalar umularak yapılan ziyaretler iki noktada toplanır.

1- Manevi Maksatla Ziyaret

Kutsal yerleri ziyaret eden kişilerin bir kısmı maddi amaç taşımayıp, sadece o mekânda dua etmek, Allah'a yalvararak manevi bir haz ve feyiz almak amacıyla yapar. Bu kimseler, üç ihlas bir Fatiha, Yasin, mevlit ve Kur'an okuyup sevabını o zatın ruhuna bağışlarlar. Bu amaçla gelen ziyaretçiler ziyaret yerinden ve yatrından hiçbir şey talep etmemekte, taleplerini sadece Allah'tan beklemektedirler. Araştırma alanımızda bulunan ve manevi amacı birinci planda olan ziyaret yerleri şunlardır: Hacı Ömer Hüdayi Baba, İmam Efendi, Beyzade Efendi, Molla Ahmet Peykeri, Akçakırlı Şeyh Hacı Ali efendi, Miyadunlu Mehmet Efendi, İmam Efendi, Kazım Efendi, Seyyid Ahmet Çapakçuri.

⁸⁰ Talat Tekin, *Orhun Yazıtları*, Ankara 1988, 23, 33, vd.

⁸¹ Günay, vd, 75-76.

2- Maddi Menfaat Temini İçin Kutsal Yerleri Ziyaret

Maddi amaçlarla yapılan ziyaretlerde, ziyaretçi aslında direkt olarak bu mekândan maddi bir şey istememekte, esas isteğini Allah'a arz etmektedir. Ancak ziyaretçiler, söz konusu mekânı ve orada yatan zatları adeta dileğinin kabulü için bir vasıta olarak görürler. Fakat bazı durumlarda ziyaret mahalli veya yatır, birinci plana dahi çıkarak her şeyi onun sağlayabileceği gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. İşte bu noktada çaput bağlama, dilek taşları yapıdırma, mum yakma, kurban kesme, su içme, suyla yıkanma, toprak yeme, taşı vücuduna sürme ve benzeri bir takım motifler ortaya çıkmaktadır. Bu tür ziyaretlere daha çok kadınların ilgi gösterdiği müşahede edilmiştir. Bunun da toplumda aile fertlerinin sıkıntıları ile daha yakından kadınların ilgilenmesinden kaynaklandığı kanaatindeyiz. Maddi amaçlı olarak ziyaret edilen yerlerin bir kısmı daha çok belirli günlerde (Çarşamba, perşembe, Cuma ve pazar) ziyaret edilir, Hatta üç Çarşamba, üç Perşembe üst üste veya yılın belli zamanlarında mutlaka ziyaret edilen yatırlar da bulunmaktadır. (Nadir Baba, Beyzade Efendi, Feth Ahmet Baba, Üryan Baba, Seyyid Kasım, Abdulcabbar, Koca Seyyid, Kara Arap...)

a- Hastalıklardan şifa bulmak: Genel olarak bütün hastalıklardan kurtulma amacına yönelik ziyaret edilen yerler olduğu gibi (15 tane) bazı özel hastalıkların tedavisi için başvuru yerleri de vardır. Felç durumunda hasta: Feth Ahmet Baba, Kara Arap, Üryan Baba, Ağu İçen Evlatları, Servi Baba, Seyyid Kasım gibi mekânlarda şifa amacıyla bir süre yatırılır. Kulak rahatsızlığı için Seyyid Kasım; Ateşli hastalık, Ruhi bunalım, Yürüme zorluğu çeken çocuklar, huysuzluk, gece uyumayan yaramaz çocuklar, Feth Ahmet Baba, Ankuzu Baba, Kara Arap, Ağu İçen Evlatları, Abdulcabbar.. türbelerine getirilir.

b- Çocuk sahibi olmak veya çocuğun yaşamasını sağlamak: Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, tıbbi tedavi ile beraber türbe vb. ziyaret yerlerine de başvururlar. Eğer bu ziyaretlerden gerekli yardımı sağlayamazsa halk sağaltmacılığına başvururlar. Elazığ ve çevresinde bu amaçla: Beşik Baba, Murat Baba, Feth Ahmet Baba, Beyzade Efendi, Nadir Baba, Seyyid Kasım, Koca Seyyid, Servi Baba, Kara Arap, Abdulcabbar, Ağu İçen Evlatları gibi zatların mekânları ziyaret edilir.

c- Yağmur duası yapmak: Kutsal mekan anlayışı çerçevesinde ziyaret edilen yerlerin bir kısmında yağmur duası yapılır. Dua için Cuma günü tercih edilir. Elazığ merkezde Yağmur duaları eskiden Dua tepesinde

yapılırken günümüzde genellikle Harput Ulu Cami Avlusunda yapılır. Çevre belde ve köylerde ise en yakın ziyaret mekânlarında yapılır: Miyadinli Mehmet Efendi, H. Ömer Hüdayi Baba, Ş. Ali Efendi, Molla Ahmet Peykeri.

d- Evde kalmış kızların kismetlerinin açılması: Kismetlerinin açılmasını isteyen kızlar kutsal mekanlarda: mum yakmak, taş yapıştırmak, dileğini yazmak, namaz kılmak gibi davranışların yanında ağaç, çalı ve mezar taşına çaput ve bez gibi şeyler bağlarlar. Ayrıca toprak ve türbenin örtüsünden bir parça alırlar. Bu konuda önemli görülen yerler: Feth Ahmet Baba, Murat Baba, Üryan Baba, Ankuzu Baba, Seyyid Kasım, Koca Seyyid, Servi Baba, Kara Arap, Abdulcabbar, Seyyid Kasım gibi zatların mekânlarıdır.

e- Trafik ve benzeri kazalardan korunmak: Bazı kimseler yolculuk öncesinde evlerine sağ salim geri dönebilmek için türbelere ziyaretler yaparlar. İncelediğimiz mekânların çoğuna bu anlamda ziyaretler gerçekleştirilir.

f- Öğrencilerin sınavlarda başarılı olması: Sınav günlerine yakın zamanlarda öğrenciler kutsal mekanlarda başarı için dua ve dilekte bulunurlar. (Feth Ahmet Baba, Murat Baba, Nadir Baba, Mansur Baba, Üryan Baba, Beyzade Efendi, Kazım Efendi, Abdulcabbar, Koca Seyyid...)

Bunlara ilave olarak: Ev, araba veya iş talebi, yaramaz çocukların uslanması, kötü alışkanlıklardan kurtulmak, askerlik veya gurbetten sağ selim dönmeyi sağlamak, yatırım tavsiyesini almak ve aile huzurunu temin şeklinde ziyaret amaçları sıralanabilir.

Ziyaret Fenomeni çerçevesinde yapılan uygulamaları şöyle özetleyebiliriz: Üç İhlas bir Fatiha okumak ve dua etmek, kurban kesmek, ağaca, çalıya, mezar taşına, türbenin içinde tavan ve destek direklerine çaput ve bez bağlamak, kutsal sudan içmek, dilek için türbenin duvarına, mezar taşına veya dilek taşıma taş yapıştırmak, türbe veya ziyaretten bir miktar toprak veya taş almak, türbeye seccade, örtü, tespih, takke, yazma bırakmak veya evlerindeki bir seccade, kilim ya da halı ile türbede olan seccade, halı ve kilimle teberrüken değiştirme de söz konusudur. Ayrıca namaz kılmak, türbede hatim indirmek, Yasin veya mevlit okumak, mum yakmak, mezarın veya türbenin etrafında dilek tutarak 3, 5, 7 defa dönmek, mezara elini yüzünü sürmek ve mezarı öpmek, hastayı ziyaret mekânında uyutmak, doğan çocuğa yatırım adını vermek, türbenin duvarları, sanduka vb yerlere dilek ifade eden yazılar yazmak, mezarın üzerine veya çevresine ekmek ve yemek bırakmak, türbenin kapları ile yemek yapıp yemek, ağaç parçaları ve bez parçaları ile beşik ve bebek yapıp türbeye bırakmak veya türbede bir bebek almak, Yatırım tavsiyesini almak için o mekanda bir süre uyumak, helva,

şeker ve bisküvi gibi yiyecek dağıtmak, mezarın üstüne veya sandığa para bırakmak gibi pratikler yapılır.

Sonuç olarak çalışma alanımızda yaptığımız araştırmada, tespit ettiğimiz ziyaret mekânlarında onarım, çevre düzenlemesi ve yeniden inşa gibi çalışmaların varlığı bu mekânlara olan ilginin yoğunluğunu göstermektedir. İslam öncesi Türk İnanışlarından atalar kültü ve yer su inanışlarının devamı olarak birçok uygulamayı yörede görmek mümkündür. Bu kutsal mekânlar, her yönüyle dini tecrübenin yoğun olarak yaşandığı yerlerdir. Kutsal mekânların önemi, kutsalın tezahürü ile oluşmuştur. Bu anlamda İslam'da kutsala daha yakın olan insanları ifade etmek üzere veli-evliya, şehit vb. kelimeler kullanılır. Ancak Elazığ yöresinde Baba, Dede, Efendi, Şehit gibi ifadeler yaygındır. Tarihin her döneminde, kutsalın geleneksel kültürlerde tezahür şekli atalar kültü, yer-su vb. kültler şeklinde olmuştur. Araştırma alanımızdaki kutsal mekânlarda da bu kült unsurlarının yaşadığını tespit ettik. Özellikle ilkbahar mevsiminde, Ağustos ve Eylül aylarında bu mekânlardan bazılarında çevre il, ilçe, kasaba ve köylerden katılımlarla şenlikler yapılır. Bu mekanlar bölge insanı tarafından manevi hazzın kaynağı olarak görülmekte ve insanların çeşitli hastalık ve sıkıntılarında adeta sığındıkları merkezler konumundadır. Elazığ merkez olarak incelediğimiz mekânların büyük bir kısmı Alevi ve Sünni vatandaşlar tarafından ortak kullanılır. Genellikle Alevi vatandaşların ziyaret ettiği mekânlar; Servi Baba, Koca Seyyit, Kara Arap, Ağu İçen Evlatları ve Abdalcabbar ziyaretleridir. Alevi ve Sünni vatandaşların ortak ziyaret ettiği mekânlar; Seyyid Kasım Baba, Arap Baba, Feth Ahmet Baba, Beşik Baba, Üryan Baba, Nadir Baba, Murat Baba, Ankuzu Baba, Evliya Dede şeklinde ifade edilebilir. Özellikle tasavvuf ve tarikat motifli ziyaretgâhlar genellikle Sünni vatandaşlar tarafından ziyaret edilir. Bilim ve teknolojinin ilerlemesine rağmen her kesimden bu mekânlara ilginin artarak devam ettiğini söyleyebiliriz.

